

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Okresní národní výbor Ústí nad Labem 1945–1960

Jakub Chobotský

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Chobotský**
Osobní číslo: **H09268**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Okresní národní výbor Ústí nad Labem 1945-1960**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude věnovat Okresnímu národnímu výboru Ústí nad Labem jakožto specifickému článku veřejné jednokolejné správy. Na základě literatury bude nastíněn fenomén okresních národních výborů obecně. Především na základě archiválií bude zpracován konkrétní vývoj a jeho případná specifika ve sledovaném období v Ústí nad Labem.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JANÁK, J.; HLEDÍKOVÁ, Z.; DOBEŠ, J. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu do současnosti. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1 VODIČKA, K.; CABADA, L. Politický systém České republiky: historie a současnost. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-337-6 KURAL, V.; RADVANOVSÝ, Z. "Sudety" pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1 MALÝ, K. a kol. Vývoj práva v Československu 1945 - 1989. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-246-0863-4 ČECHÁK, V. Vývoj veřejné správy v Československu a české republice 1945 - 2004. Praha, 2004. ISBN 80-86754-22-7 KOCÍCH, M. Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1960. Opava: Slezská univerzita, 1997. JANÁK, J.; KUBÍČEK, J. vývoje ústavních a správních institucí v Československu od roku 1945. Praha, 1972. ISBN 80-85879-76-X KAISER, Vladimír; KAISEROVÁ, Kristina. Dějiny města Ústí nad Labem . Ústí nad Labem : Město Ústí nad Labem, 1995. 369 s. ISBN 80-901761-5-1. Archivní fond-Okresní národní výbor Ústí nad Labem 1945-1986

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použil, jsou uvedené v seznamu použité literatury.“

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ústí nad Labem 13. 6. 2013

Jakub Chobotský

Poděkování

Chtěl bych poděkovat všem, co mě dopomohli a motivovali při vytváření této práce. Velmi rád bych poděkoval vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za rady a čas, který mi věnovala při řešení dané problematiky. Velké poděkování patří také mé rodině a všem blízkým za podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Tato práce se zabývá problematikou okresních národních výborů konkrétně Okresním národním výborem v Ústí nad Labem v letech 1945–1960. V práci je rozebráno, jak konkrétní úřad fungoval v jednotlivých etapách vývoje. Po obecném úvodu následuje konkrétní situace v Ústí nad Labem.

Klíčová slova

Okresní národní výbor, Ústí nad Labem, 1945–1960, úřad, správa.

Annotation

This paper deals with the District People's Committees, namely the District People's Committee in Ústí nad Labem in the years 1945–1960. The paper discusses how this particular office worked in various stages of development. After a general introduction, the specific situation in Ústí nad Labem is described.

Keywords

District People's Committee, Ústí nad Labem, 1945–1960, office, administration.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Historie města.....	4
2.1	Meziválečné události.....	5
2.2	Vznik Říšské župy.....	6
2.3	Události během 2. světové války.....	7
2.4	Události května 1945.....	9
3	Převzetí správy od Němců.....	10
3.1	Sudetoněmecká správa.....	10
3.2	Úřad vládního prezidenta.....	11
3.3	Další úřady.....	12
3.4	Justiční správa.....	13
3.5	Represivní složky.....	13
3.6	Správa finanční.....	14
3.7	Situace v exilové vládě.....	14
3.8	Revoluční národní výbor a úloha jeho členů při přebírání správy.....	16
3.9	Vznik MNV a ONV.....	19
4	Národní výbory.....	20
4.1	Položení právních základů národních výborů.....	20
4.2	Organizace struktury národních výborů.....	22
5	Vznik správní komise.....	30
5.1	Správní komise v Ústí nad Labem.....	31
5.2	Návrat k ONV.....	33
6	Události po výbuchu muničního skladiště.....	34
6.1	Pogrom na německé obyvatelstvo.....	34
6.2	Důsledky mimořádné situace ve městě.....	35
7	1946–1947.....	38
7.1	Situace v Ústí nad Labem 1946.....	40
7.2	Události v roce 1947 a resignace Marie Vobecké.....	43
8	1948.....	45
8.1	Ústava z 9. května.....	45
8.2	Celostátní sjezd a tvorba programu.....	46
8.3	Změny ve struktuře národních výborů.....	47

8.4	Vliv událostí února 1948 na situaci v Ústí nad Labem	47
9	Jednotný národní výbor.....	49
9.1	Návrh na lepší efektivitu fungování správy.....	49
9.2	Zřizování jednotných národních výborů.....	50
9.3	Obvodní rady	51
9.4	Důvěrníci lidové správy.....	52
9.5	Důsledky reorganizace ve snaze o nalezení optimální formy.....	52
9.6	Jednotný národní výbor v Ústí nad Labem.....	53
10	1954–1960.....	57
10.1	Příprava vstupu do nové fáze vývoje národních výborů	57
10.2	Volby do národních výborů a konference sjezdů KSČ	58
10.3	Nová organizace.....	61
10.4	Události týkající se okresního národního výboru v letech 1954–1960	62
11	Závěr	65
12	Seznam informačních zdrojů	67
12.1	Seznam pramenů	67
12.2	Seznam literatury	68
12.3	Studie.....	69
12.4	Internetové zdroje.....	70
Příloha A		71
Resume.....		75

1 Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil Okresní národní výbor v Ústí nad Labem. Vzhledem k šíři tématu, se mu věnuji v rozmezí let 1945–1960 ačkoliv ONV Ústí nad Labem zanikl roku 1986. Časové rozmezí jsem volil z důvodu badatelsky atraktivního hlediska, dostupnějších pramenných základů a literatury. Dalším podstatným aspektem při výběru tématu byla snaha o zpracování nezpracovaného tématu. Tento typ úřadu sehrál v naší novodobé historii podstatnou roli. Ve své první kapitole se věnuji regionální historii města za účelem uvedení do problematiky po skončení 1. světové války do konce 2. světové války. Následným událostem při vzniku Československé republiky a rozložení politických sil. Ve 30. letech 20. století se dostávají do popředí na politickém poli německé strany, což bylo logickým důsledkem z důvodu národního složení občanů města. Obyvatelstvo bylo tvořeno převážně občany německé národnosti. Po zabrání Sudet se stalo město součástí německé říše. Významnou roli v období okupace sehrála skupina Bohumila Bachury.

V další kapitole se věnuji nastínění správy ve vládním obvodu Ústí nad Labem a situaci v exilové vládě, s nimiž se museli potýkat. V poslední části této kapitoly se věnuji situaci během května 1945 v Ústí nad Labem.

V kapitole o národních se zmiňuji, jakým způsobem fungoval tento úřad a také jeho pravomocemi a kompetencemi.

Vzhledem k národnostnímu složení obyvatelstva po válce vznikla na území Ústí nad Labem správní komise. Dalším důležitým aspektem vedoucím k tomuto kroku byla snaha dosadit Marii Vobeckou dlouholetou členku KSČ do vedení města. Komise převzala pravomoci ONV a vykonávala je až do svého zániku, tedy do doby opětovného vzniku ONV. Jejím nejdůležitějším úkolem byl odsun německého obyvatelstva a řešení mimořádné události zapříčiněné výbuchem muničního skladiště dne 31. května 1945. Těmto událostem je věnována zvláštní kapitola převážně kvůli pogromu na německém obyvatelstvu, který se strhl po tomto neštěstí.

V kapitole rok 1946 je zaznamenán boj o úlohu národních výborů vzhledem k prvním volbám uskutečněným po 2. světové válce a události vedoucí přes rok 1947 až k únoru 1948. Po uvedení do tématu následuje výklad zdejších událostí na ONV. Významnou událostí je také změna ve vedení toho úřadu po resignaci Marie Vobecké.

Důležitou součástí této práce jsou události týkající se února 1948 a to jak v obecné rovině, tak jejich dopad na ONV v Ústí nad Labem. Četné čistky akčních výborů národní fronty zasáhly do chodu tohoto úřadu.

V letech 1949–1954 vznikly na našem území Jednotné národní výbory a to díky tomu, že v krajských městech sídlily tři druhy národních výborů. Vzhledem k velkému množství agendy vedené souběžně a snaze ušetřit na úřednickém aparátu. Z ONV se tedy stal JNV a tím zůstal do obnovení ONV roku 1954.

V části práce věnující se vývoji obnoveného ONV letech 1954–1960 jsou zachyceny události při upevňování moci KSČ a vliv na rozvoj národních výborů. Situaci v Ústí nad Labem dokreslují zápisy ze zasedání pléna. Ty se skládají převážně ze situačních správ o plnění plánu a zakládání JZD. Události roku 1956 nejde dohledat vzhledem k tomu, že záznamy ze zasedání pléna úplně chybí.

V příloze je uvedena vnitřní organizace referátů (odborů) a také komisí v průběhu sledovaného období v letech 1945–1960.

Jako zdroj informací mi v mém bádání posloužil fond ONV Ústí nad Labem uložený ve zdejšímu archivu: Archivu města Ústí nad Labem. Časový rozsah fondu je 1945–1986. Zachovalost fondu obsahová je mezerovitá z důvodu neexistence spisové služby. Fyzická zachovalost je dobrá, jediným problémem je prach vyskytující se na dokumentech a rezavé skvrny způsobené sponkami. Vzhledem k praktické neexistenci spisové služby chaotickému způsobu ukládání, přispěl také fakt permanentních změn ve struktuře referátu. Vzhledem k tomuto faktu bylo přistoupeno zaměstnanci archivu dle etap vývoje úřadu:¹

„1. ONV (OSK) (1945–1948)

2. JNV (1949–1954)

3. ONV (1954–1986)“²

Zpracování fondu ONV začalo v roce 1975. Z této práce vzešel dílčí inventář k odsunu Němců. V roce 1983 byl vytvořen dílčí inventář ze zápisů pléna a rady ONV (JNV) z let 1945–1971. V letech 1984–2009 došlo k poslednímu zpracování. V roce 2009 byl vydán inventář k fondu ONV. Celkový rozsah fondu je 191,27 bm.³

¹ HLADÍKOVÁ, Věra. *Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993)*. archivní inventář. Č. 212. Ústí nad Labem, 2009, s. XXVIII. [cit. 2013-03-11].

URL: < <http://www.usti-nad-labem.cz/cz/verejna-sprava/magistrat/odbory-a-oddeleni/archiv-mesta-usti-nad-labem/elektronicke-inventare-fondu-archivu-mesta-usti-nad-labem.html>>

² Tamtéž, s. XXVIII.

³ Tamtéž, s. XXXI.

Z literatury regionální, využil jsem *Dějiny města Ústí nad Labem*⁴, jejichž autory jsou Vladimír Kaiser a Kristina Kaiserová a také práci Vladimíra Provazníka *Ústí, město nad Labem*⁵. K dokreslení regionální situace během okupace mi posloužili studie vydané v *Ústecký sborník historický 1983*.⁶ K uvedení do problematiky okupační správy jsem „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*⁷ autorů Václava Kurala a Zdeňka Radvanovského. K problematice národních výborů jsem využil práci Adolfa Štafla *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*⁸ a studie uveřejněné v *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze symposia v Přerově 13.–14. XI. 1984*.⁹

⁴ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.

⁵ PROVAZNÍK, Vladimír. *Ústí, město nad Labem*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983.

⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan. *Ústecký sborník historický*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984.

⁷ KURAL, Václav – RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

⁸ ŠTAFL, Adolf, ed. *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*. Vydání první. V Praze: V. Linhart, 1947, [v tir.] 1946. Sbíрка právních pojednání; sv. 74.

⁹ *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze symposia v Přerově 13.–14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986.

2 Historie města

S přibližováním konce 1. světové války stále nebylo jasné uspořádání Habsburské monarchie. „Skutečnost, že se v Praze již v polovině října 1918 hovoří veřejně o zřízení samostatného československého státu, budila v Ústí nad Labem v kruzích ústeckých německých nacionalů a německých sociálních demokratů neklid.“¹⁰ Dne 27. října 1918 se uskutečnilo jednání zástupců německých Volksratů, jejichž primárním cílem bylo zajistit připojení k Německé říši, avšak další snahy byly zmařeny následující den vznikem Československa.¹¹ Zde poprvé ve 20. století vzniká okresní národní výbor (Bezirknationalausschuß), do jehož vedení byli zvoleni představitelé jak ústeckého, tak chabařovického okresu. Jeho prvořadým úkolem bylo zajištění pořádku a činnosti dosavadních státních úřadů. Jeho veškerá činnost podléhala Národnímu výboru československému. Po návštěvě zástupců pražského národního výboru uskutečněného 2. listopadu 1918 byli představitelé města vybídnuti k respektování současného stavu a jednoty země. Tento krok měl za následek, že nikdo z představitelů se neodvážil otevřeně vystoupit proti. Naprosto kritická situace z části zaviněná nedostatkem potravin a z části šířící se poplašnou zprávou, že sklady jsou vyprazdňovány pro potřeby vlivných osob, vygradovala několika rabováním a nepokoji.¹² Důsledkem těchto událostí bylo, že 11. prosince dorazila do města vojenská posádka, která měla nadále zodpovídat za udržení pořádku a zajistit odzbrojení jednotlivých složek, vyjma četnictva a městské policie. Za účelem zdůraznění vážnosti situace bylo obyvatelstvu pohroženo vyhlášením stanného práva. I přes tato opatření docházelo k incidentům a to hlavně k napadání strážů u skladů, a to i střelnými zbraněmi.¹³

„18. prosince 1918 se v sále městské knihovny konalo zasedání ústeckého obecního zastupitelstva.“¹⁴ Důsledkem toho jednání bylo ponechání 12 míst z celkových 60 mandátů v městské samosprávě občanům německé národnosti. Po doplnění těchto míst byli zvoleni 3 členové do městské rady.¹⁵

¹⁰ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 157. ISBN 80-901761-5-1.

¹¹ Tamtéž, s. 157.

¹² Tamtéž, s. 158.

¹³ Tamtéž, s. 160.

¹⁴ Tamtéž, s. 160.

¹⁵ Tamtéž, s. 160.

2.1 Meziválečné události

Hlavním problémem, se kterým se ve městě vypořádávali ve 20.–30. letech na poli komunální politiky, byla snaha o integraci okolních obcí k městu. Přes veškerou vynaloženou snahu však k tomuto kroku nedošlo.¹⁶ Vliv na život ve městě měly 2 vlny hospodářských krizí. Jedna z let 1922–1923 a druhá mnohem markantnější v roce 1931. Důsledky druhé krize na ústecký průmysl byly patrné ještě v roce 1938.¹⁷ Co se týče rozložení politických sil v Ústí nad Labem, měla dominantní postavení ve všech volbách do roku 1935 německá sociální demokracie, němečtí nacionalisté a nacisté (DNSAP). Z českých stran pak převážně komunisté a Československá strana národně socialistická. Rapidní změna na politickém poli se udála ve volbách 1935, kdy zvítězila SdP, která se transformovala v roce 1933 ze zakázaných DNP a DNSAP v čele s Konrádem Ernstem Eduardem Henleinem.¹⁸

Díky vzniku silně levicového křídla v sociálně demokratické straně, a to jak v české, tak německé, byly položeny základy ke vzniku KSC v roce 1921. V roce 1923 zasahuje ústecké podniky další vlna hospodářské krize, která je považovaná důsledek té z roku 1921. Ústřední výbor českých fašistů vzniká v roce 1923. V pohraničí, které je národně smíšené, vznikají a začínají se stupňovat protičeskoslovenské nálady. Hospodářská krize roku 1929 pak výrazně napomáhá členům německých stran k získání dalších voličů.¹⁹

V roce 1937 se v Ústí začala zvedat vlna národnostní a rasové netolerance. Poukázat na změnu poměru politických sil lze například při prvomájových demonstracích. V dopoledních hodinách se na nich sešlo 20 000 účastníků, ovšem v odpoledních hodinách se sešlo na náměstí, tedy na témže místě 70 000 příznivců Konráda Henleina. Nebylo se tedy čemu divit, když červnové komunální volby skončily naprosto zdrcujícím výsledkem pro antifašistické a demokratické strany.²⁰ „*Rada se skládala z 8 členů SdP, 1 komunisty, česká menšina byla v radě zastoupena 2 národními socialisty dr. Jaroslavem Kubistou a Josefem Vondrou.*“²¹ Po Hitlerově projevu předneseném na Norimberském sjezdu 12. září 1938 byl osud Československa a zvláště československého pohraničí zpečetěn. Tento projev byl

¹⁶ Tamtéž, s. 166.

¹⁷ Tamtéž, s. 176–177.

¹⁸ Tamtéž, s. 162.

¹⁹ PROVAZNÍK, Vladimír. *Ústí, město nad Labem*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983, s. 79–88.

²⁰ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 199. ISBN 80-901761-5-1.

²¹ Tamtéž, s. 199.

vyslyšen dvaceti tisícíhlavým davem a poznamenal ho incident zastřelení příslušníka SdP ve čtvrti Krásné Březno. Logickou reakcí státních orgánů se stalo zavedení cenzury novin, zákazem nošení nacistických symbolů a především zákazem shromažďování.²² Napjatá situace se dovršila 23. září mobilizací. Je nutno ovšem podotknout, že většina Němců, až na výjimky, odmítla uposlechnout a utekla přes hranice do Saska nebo se skrývala v lesích. Hitlerův projev pronesený z berlínského Sportpalastu za tři dny, byl bojkotován ze strany ústeckých úřadů, kdy bylo nařízeno odevzdat radiové přijímače a pro jistotu je v tuto dobu vypnut elektrický proud. Po podepsání Mnichovské dohody opustily poslední oddíly vojska, četnictva a obyvatel město 9. října.²³ „V zabraném pohraničí zůstalo asi 145 000 Čechů, konkrétně v Ústí to bylo 6 % obyvatelstva.“²⁴

2.2 Vznik Říšské župy

„Sudety se staly 41. župou, jednou z největších a nejsilnějších v Německu.“²⁵ Státní a komunální správu převzal a následně po obsazení prozatímně vykonával vrchní velitel pozemních sil, pod něhož spadali náčelníci civilní správy. Dne 20. října převzal veškerou civilní správu říšský komisař pro sudetoněmecké oblasti, kterým nebyl nikdo jiný než Konrád Henlein, jenž se přímo zodpovídal říšskému kancléři. Vykonavateli moci na jednotlivých částech území byli pověřenci říšského komisaře. Vybudování říšské správy bylo řízeno říšským ministrem vnitra dr. Wilhelmem Frickem. Pověřenci a zplnomocněnci se ihned ujímali správy dotyčných úřadů, které jim byly přiděleny a zaváděly striktní chod dle říšských nařízení. Definitivní tečku přestavby státní správy udělal organizační výnos ze 4. listopadu 1938, který dal vzniknout 3 vládním krajům. Nejvyšší stupeň státní správy byl vládní kraj v čele s prezidentem. Území kraje se dělilo na okresy, a to jednak venkovské a městské. V čele venkovského okresu byl Landrát a městského vrchní starosta.²⁶

²² Tamtéž, s. 199.

²³ Tamtéž, s. 200.

²⁴ PROVAZNÍK, Vladimír. *Ústí, město nad Labem*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983, s. 105.

²⁵ Tamtéž, s. 106.

²⁶ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 205. ISBN 80-901761-5-1.

V Ústí nad Labem sídlil úřad vládního prezidenta. Tento úřad byl druhou instancí politické správy. V listopadu vystřídal současného vládního prezidenta Bachmanna, Hans Krebs.²⁷ Tento úřad byl strukturován podle jednotlivých resortů.²⁸

2.3 Události během 2. světové války

Vypuknutí války mělo postupem za následek odliv mužské pracovní síly, která potřebovala být nahrazena. Nejjednodušším zdrojem bylo využití zajatců a cizích civilních osob pro válečnou výrobu. Díky těmto vynuceným opatřením vznikly u zdejších továren zajatecké tábory. Těchto táborů se nakonec během války nacházelo na území města celkem 23 a bylo v nich internováno 2 600 zahraničních dělníků.²⁹ Dalším zcela neodmyslitelným důsledkem nástupu nacismu byla národní a hlavně rasová perzekuce. Po masových demonstracích uspořádaných NSDAP proti židovskému obyvatelstvu byla vypálena synagoga v Malé Hradební. Zbytky židů byly deportovány mezi lety 1941–1942 do Krásného Lesa a odtud pak do vyhlazovacích táborů.³⁰

Významnou roli v boji proti nacismu v Ústí nad Labem sehrála odbojová skupina Bohumila Bachury: ÚVOD-Krušnohoří. Tato skupina úzce spolupracovala se sokolským odbojem na území hlavního města.³¹ „*Bachura byl členem ilegální odbojové skupiny v Jinonicích.*“³² Poté, co byl vyhlédnut vojenskou skupinou Obrana Národa, přijal svůj úkol založit na severu vlastní odbojovou skupinu.³³ Hlavní náplň této skupiny spočívala převážně ve zpravodajské činnosti, a to hlavně ze sídel nacistických úřadů. Dále pak z připravovaných policejních akcí a neposlední řadě o válečné výrobě. Asi nejdůležitějším úkolem, který měl později důležité využití, bylo zhotovení plánu města v roce 1941.³⁴ Tento plán obsahoval

²⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 403. ISBN 80-7106-709-1.

²⁸ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 205. ISBN 80-901761-5-1.

²⁹ Tamtéž, s. 211.

³⁰ Tamtéž, s. 210.

³¹ Tamtéž, s. 212.

³² TOMAN, František. Odbojová skupina Bohumila Bachury: ÚVOD-Krušnohoří v Ústí nad Labem. In: *Ústecký sborník historický 1983*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 366.

³³ Tamtéž, s. 366.

³⁴ Tamtéž, s. 370.

zakreslení strategických budov ve městě. Byl předán do Londýna a využit pak při náletech 17. a 19. dubna 1945.³⁵

Důležitou roli sehrála odbojová skupina německých antifašistů pojmenovaná po Leopoldovi Pölzlovi, bývalém starostovi města. Její výhodou byla velká početní základna členů, a to i v přilehlých okresech Litoměřice a Děčín. Členové byli převážně němečtí socialističtí odboráři a členové německé sociální demokracie. Nekompromisní postup Henleinovců se stal hlavním pojícím článkem mezi německými antifašisty a Čechy při boji proti společnému nepříteli. Díky rozsáhlému počtu aktivních spolupracovníků bylo nutno přikročit k reorganizaci. Byla rozdělena podle své působnosti na 3 články. Jako zajímavost je nutno podotknout, že německá skupina nevěděla o činnosti odbojové skupiny Bohumila Bachury, která zde operovala od roku 1940. Jejím hlavním úkolem bylo šíření ilegálních tiskovin mezi obyvatelstvo a armádu, sabotáže v továrnách a přilehlých pracovištích.³⁶ Jako nejzásadnější počín této skupiny lze považovat vysoký podíl na záchraně zdymadel a vodní elektrárny pod hradem Střekovem.³⁷

Co se týče náletů, bylo město do dubna 1945, až na drobnou výjimku, ušetřeno ničivých událostí. Tato výjimka se udála 16. prosince 1944. Větší škody utrpěly rafinérie cukru a seřaďovací nádraží.³⁸ „*Kromě bomb byly shozeny také letáčky tištěné v německé řeči v tomto znění:*

Aussig ist ein finsteres Loch,

aber wir finden es doch.

(Ústí je tmavá díra, my ho přesto najdeme.).³⁹

Tento útok si vyžádal oběti na životech, a to zásahem vilové čtvrti v městské části Střekov, kdy celkem přišlo o život 21 osob.⁴⁰ Další nálety pak postihly město na konci války mezi dny 17.–19. dubnem 1945. Město sloužilo doposavad jako spolehlivý a nepoškozený železniční uzel k přepravě materiálu a vojska do Německa. Navíc ve zdejších závodech běžela stále zbrojní výroba naplno. Během těchto dnů zahynulo až 1 200 lidí.⁴¹

³⁵ Tamtéž, s. 371.

³⁶ Tamtéž, s. 375–377.

³⁷ Tamtéž, s. 387.

³⁸ TOMAN, František. Nálety na Ústí nad Labem, Chlumeck a Telnici za druhé světové války. In: *Ústecký sborník historický 1983*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 399.

³⁹ Tamtéž, s. 400.

⁴⁰ Tamtéž, s. 400.

⁴¹ Tamtéž, s. 401–408.

2.4 Události května 1945

Dne 5. května 1945 se roznesla po městě zpráva o Pražském povstání. Německá armáda začala budovat kolem města opevnění a připravovat se na boj s blížící se sovětskou armádou. Mezi německým civilním obyvatelstvem zavládl panický strach z blížícího se nebezpečí. Nepočetná skupina Čechů, žijících za války ve městě a přilehlém okolí, spolu s německými antifašisty vytvořila Revoluční národní výbor 8. května 1945. Tento výbor měl za úkol převzít správu od Němců do příchodu sovětských vojsk a zajistit pořádek ve městě.⁴² Nejdřív měl 12 členů, později se rozrostl až na 28. 8. května projely městem první tanky a následujícího dne dorazilo hlavní jádro celé armády a město bylo oficiálně osvobozeno.⁴³

⁴² PROVAZNÍK, Vladimír. *Ústí, město nad Labem*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983, s. 116.

⁴³ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 217. ISBN 80-901761-5-1.

3 Převzetí správy od Němců

Připojení Sudet k Německu na základě Mnichovské dohody ze dne 30. září 1938 znamenalo vznik Říšské župy Sudety a obrat ve správě, a to nejen místní i veřejné, ale i na území později vzniklého Protektorátu Čechy a Morava. „Z celkového rozsahu 140 500 km² ztratila ČSR 41 000 km², tj. 30 %, a z počtu obyvatel 14 730 000, podle stavu v roce 1930, bylo na okupovaném území 4 879 000 obyvatel, což představovalo 33 %.“⁴⁴ Po obsazení Sudet byla veškerá státní správa svěřena vrchnímu veliteli pozemních sil, který díky pověřencům pro civilní správu vykonával tuto funkci až do 20. října. Po tomto datu předal vrchní velitel pozemních sil moc do rukou říšského komisaře pro Sudetoněmecké záležitosti Konrádu Henleinovi, který byl následně 30. října jmenován do funkce župního vedoucího NSDAP.

3.1 Sudetoněmecká správa

Úřad komisaře pro Sudetoněmecké záležitosti se vyvinul následně v úřad říšského místopředsedy.⁴⁵ „Jeho úkolem bylo, jak se pravilo v Hitlerově výnosu, starat se o politickou, státní, hospodářskou a kulturní výstavbu v Sudetech.“⁴⁶ Jako komisař měl Henlein svoje pověřence a ti vykonávali pravomoci na jednotlivých územích. Byli to takzvaní vládní prezidenti. Místa jejich úřadů byla tři a nacházela se v Opavě, Karlových Varech a Ústí nad Labem. Pod jejich správou spadali jednotlivé landráty, jejichž počet se lišil v závislosti na daném území, tedy hlavně na jeho velikosti.⁴⁷ „Úřady vládních prezidentů byly čistě státními úřady, byl jim však svěřen i dozor nad venkovskými a městskými okresy jako samosprávnými celky.“⁴⁸ Jejich kompetence by se daly označit jako místopředsedelské, ale omezené pro jednotlivé potřeby svého vládního obvodu. Územní členění vycházelo ze zákona z 25. března 1939. Vládní obvod Ústí nad Labem se skládal ze dvou městských

⁴⁴ KURAL, Václav – RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002, s. 70. ISBN 80-86067-66-1.

⁴⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 402. ISBN 80-7106-709-1.

⁴⁶ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město, 1995, s. 205. ISBN 80-901761-5-1.

⁴⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 403. ISBN 80-7106-709-1.

⁴⁸ Tamtéž, s. 403.

okresů – Ústí nad Labem a Liberec. V čele těchto okresů byli vrchní starostové.⁴⁹ Venkovských okresů bylo 20 („*Bílina, Broumov, Česká Lípa, Děčín, Dubá, Duchcov, Frýdlant, Chomutov, Jablonné v Podještědí, Jablonec nad Nisou, Liberec, Litoměřice, Most, Rumburk, Šluknov, Teplice, Trutnov, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Vrchlabí*“⁵⁰).

3.2 Úřad vládního prezidenta

Předvývoj úřadu vládního prezidenta lze shrnout do několika etap. Za první mezník lze považovat období od 2. října do 21. října, tedy práci šéfa civilní správy, který svoji práci zahájil již dva dny po obsazení. V Ústí nad Labem se stal tímto šéfem dr. Bachmann, dosavadní prezident vládního obvodu Schneidemühl. Jeho hlavním posláním byla příprava základů k vybudování nacistické správy. Ve vedení okresních úřadů byli komisariátní hejtmáni, kteří úzce spolupracovali se šéfem civilní správy. Za tímto účelem vznikla rychlá kurýrní služba, jež měla denně doručovat situační zprávy z okresů. Šéf civilní správy je překládal vrchnímu veliteli generálu von Brauchitschovy. Skončení vojenské správy znamenalo jediné, a to nástup nacistické civilní správy a titul šéfa civilní správy byl změněn na titul pověřence říšského komisaře pro sudetoněmecká území. Tento krok znamenal v Ústí nad Labem jedinou faktickou změnu, kterou byla pouze změna názvu, personální obsazení se nezměnilo. Za stěžejní událost lze považovat výnos říšského ministra vnitra ze 4. listopadu, kterým změnil titul pověřence na vládního prezidenta s účinností od 7. listopadu 1938. Dalším krokem bylo dosazování do úřadů takzvaně spolehlivých nacistů. Tímto krokem se stal 18. listopadu novým vládním prezidentem bývalý předák DNSAP, SS Oberführer Hans Krebs. O dva dny později byly zrušeny okresní úřady a vznikly landráty.⁵¹ „*Úřad vládního prezidenta v Ústí nad Labem byl rozdělen na 4 oddělení:*

- I. všeobecné oddělení,*
- II. oddělení pro školské záležitosti,*
- III. oddělení hospodářské a zemědělské,*
- IV. oddělení pro náhradu škod.“⁵²*

⁴⁹ KURAL, Václav – RADVANOVSKÝ, Zdeněk. „*Sudety*“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: Albis international, 2002, s. 96–97. ISBN 80-86067-66-1.

⁵⁰ Tamtéž, s. 97.

⁵¹ BECHYNĚ, Josef. ÚŘAD VLÁDNÍHO PREZIDENTA V ÚSTÍ NAD LABEM V LETECH 1938 - 1945. In: *Historický sborník Ústecka 1971*. Praha: Horizont, 1972, s. 127.

⁵² Tamtéž, s. 128.

Struktura jednotlivých oddělení se dále dělila na jednotlivé pododdělení a referáty. Funkce vládního prezidenta byla nejen reprezentativní, ale především kontrolní. Vládní prezident dbal na dodržování předpisů a podávání zpráv nadřízeným. Jako zástupce působila na tomto úřadě osoba vládního viceprezidenta, v jehož nepřítomnosti zcela přebíral jeho pravomoce. Tuto funkci v Ústí nad Labem zastával dr. Harry Graushaar. Dříve zastával pozici hejtmana ve Schwarzenbergu. I na tomto případě lze poukázat, že i když se v čele úřadů nacházeli sudetští nacisté, jejich zástupci byli nacisté z říše. Z toho je tedy patrná jistá nedůvěra vůči sudetským Němcům. V čele každého oddělení se nacházeli vedoucí spadající pod vládního prezidenta, případně jeho zástupce. Ve služební hierarchii spadal pod vedoucího oddělení služebně nejstarší úředník jako potenciální zástupce.⁵³ „Referenti se nazývali *decernenti* a příslušná pododdělení–*decernáty*. *Decernent* byl povinen dohlížet a pečovat o účelné, rychlé a správné zpracování písemností. Prováděl to za pomoci dalších úředníků a pomocných sil.“⁵⁴ Celý úřad vládního prezidenta se řídil dvěma organizačními plány, a to plánem z 15. listopadu a příslušnými dodatky a poté organizačním plánem z roku 1940. Právě tento druhý plán dal definitivní podobu úřadu až do konce války.⁵⁵

3.3 Další úřady

„*Správa obcí byla zřízena podle říšskoněmeckých pravidel, na celém území župy bylo zavedeno Německé obecní zřízení (Deutsche Gemeindeordnung- DGO)*“⁵⁶. Toto zřízení se uplatnilo od 20. listopadu 1938. Specifikem toho systému bylo to, že budování toho systému bylo řízeno nacistickou stranou a státními orgány. Ve vedení obce byla městská rada, v jejímž čele se nacházel starosta a jako další členové byli jmenováni přisedící. Specifickou roli zastával městský komoří, jehož funkce odpovídala tajemníkovi. Nejdůležitější postavení v tomto systému zastával pověřenec NSDAP, jehož činnost byla dohled nad starostou a rady a také výběr vhodných kandidátů na post starosty.

Po začátku okupace pohraničí vznikla instituce nového druhu, jíž byl úřad likvidačního komisaře pro organizace, který vešel ve známost zkratkou svého názvu–STIKO. Sídlo úřadu se nacházelo v Liberci. Vznikl na rozkaz vrchního velitele Wehrmachtu z října 1938.

⁵³ Tamtéž, s. 128.

⁵⁴ Tamtéž, s. 129.

⁵⁵ Tamtéž, s. 129.

⁵⁶ KOCOUREK, Ludomír. Vládní obvod Ústí nad Labem: Základní charakteristika. In: RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1998, s. 30. ISBN 80-7044-200-X.

Za zmínku stojí instituce říšského archivu v Liberci, která se však plně nevyvinula.⁵⁷ „*Sem měly být svezeny i archiválie Židovských náboženských obcí.*“⁵⁸

3.4 Justiční správa

Ani justiční správě se nevyhnula po obsazení úprava jejího fungování. Z počátku se její funkce řídily dle starých předpisů, názvy byly pozměněny dle říšských institucí. Definitivní podobu vtisklo až nařízení říšského ministra spravedlnosti, která vstoupila v účinnost od 10. února 1939. Nejvyšším soudem se stal vrchní zemský soud, jež sídlil od roku 1938 v Litoměřicích. Soudy nižších instancí byly zemské soudy a úřední soudy. Avšak jejich kompetence byly značně omezené. Nejvýznamnější roli v justici však zastávaly státní zastupitelství. Tato instituce byla na soudech nezávislá, ale byla jim částečně nadřízená. Není možné zcela opomenout instituci soudů zvláštních, vzniklých z nařízení z 21. února 1940, při některých krajských soudech na území župy, a to v Chebu, Opavě a Litoměřicích.⁵⁹ „*Vrchní instancí byl pak tzv. lidový soud (Volksgericht) v Berlíně, který zasahoval do vládního obvodu Ústí n. L. svou pobočkou v Drážďanech.*“⁶⁰ Před koncem války vznikly na našem území stanné soudy, ale ty už nezačaly fungovat.

3.5 Represivní složky

Represivní složky ve státě zastupovala policie a četnictvo, avšak jejich působení lze označit za skryté v systému správy vojenské, jež nastala po okupaci.⁶¹ „*Vrchní dohled nad bezpečností měly říšské příslušné instituce, ovšem od února 1944 byla sudetská župa podřízena po bezpečnostní stránce plně vyššímu veliteli SS a policie v Praze K. H Frankovi.*“⁶² Struktura bezpečnostních složek na našem území se rozdělovala na několik, a to na pořádkovou policii, četnictvo, ochranou policii a tajnou státní policii. Hlavním cílem všech bezpečnostních složek byl boj proti veškerému hnutí odporu, nepřátelským uskupením a všem projevům českého nacionalismu. Dobrovolní hasiči byli zařazeni, a tedy spadali, pod bezpečnostní složky s vedením v Liberci.⁶³

⁵⁷ Tamtéž, s. 30.

⁵⁸ Tamtéž, s. 30.

⁵⁹ Tamtéž, s. 31.

⁶⁰ Tamtéž, s. 31.

⁶¹ Tamtéž, s. 31.

⁶² Tamtéž, s. 31.

⁶³ Tamtéž, s. 32.

3.6 Správa finanční

Finanční správa se ubírala po zaboru pohraničí říšskoněmeckou cestou. Sídlo úřadu vrchního finančního prezidenta se nacházelo v Karlových Varech, do jeho působnosti spadaly jednotlivé finanční úřady a celní úřady.⁶⁴ „V roce 1942 byl tento úřad zrušen a vládní obvod Ústí n. L. byl začleněn pod finanční ředitelství v Drážďanech.“⁶⁵

3.7 Situace v exilové vládě

Před převzetím jednotlivých úřadů na konci války si bylo nutné objasnit situaci národních otázek v exilové vládě. Sídlem prozatímní vlády se stal Londýn, který plnil významnou úlohu od počátku války jako centra zahraničního odboje. Neméně důležitou roli sehrálo toto město ve vytváření koncepce nového uspořádání Československé republiky.⁶⁶ „Prvním orgánem, který projevoval existenci československé státnosti, byl Československý národní výbor, jenž byl vytvořen již 17. října 1939 v Paříži.“⁶⁷ Porážka Francie dala impuls v přesídlení Národního výboru do Londýna. Postupně se začal vytvářet systém známý pod pojmem prozatímní vláda. Tu utvářel prezident, vláda a Státní rada. Nejvýznamnější úlohu v tomto zřízení hrál prezident republiky, kterým byl dr. Edvard Beneš. Jeho abdikace po Mnichovské konferenci byla označena za právně neplatnou na mezinárodním poli. Dne 21. července 1940 byla československá vláda uznána vládou Velké Británie, jako vláda v emigraci. Tento krok umožnil prezidentu Benešovi jmenovat členy vlády. Jako předseda vlády byl jmenován Msgr. Jan Šrámek.⁶⁸ „Státní rada, vytvořená na základě ústavního dekretu prezidenta republiky čís. 1/1940 Úř. věst. z 22. července 1940, byla charakterizována jako poradní orgán prezidenta republiky, pomocný a kontrolní orgán v rámci prozatímního státního zřízení ČSR.“⁶⁹

Z moskevských rozhovorů z prosince 1943 mezi prezidentem a vedením moskevského KSČ vyplynula koncepce národních výborů. A to nejen místních, které měly vzniknout z osvobozeneckých hnutí, ale také okresních a zemských. Do těchto výborů měli být jednotliví členové delegováni z výborů nižšího stupně. Vedení KSČ kladlo důraz na to, že se

⁶⁴ Tamtéž, s. 33.

⁶⁵ Tamtéž, s. 33.

⁶⁶ VÝVOJ VEŘEJNÉ SPRÁVY v českých zemích do roku 1960: Studijní text pro posluchače oboru Veřejná správa a regionální politika. Opava: Slezská univerzita, 1997, s. 112. ISBN 80-85879-76-X.

⁶⁷ Tamtéž, s. 112.

⁶⁸ Tamtéž, s. 112.

⁶⁹ Tamtéž, s. 112.

měly stát základem nové správy a měly by mít kompetence samosprávních orgánů a též pravomoci orgánů státní správy. Prezident Beneš souhlasil, i přes značné výhrady, které měl ke kompetencím národních výborů. Svůj nesouhlas vyjadřovali po návratu do Londýna někteří ministři a členové exilové vlády. Národní výbory měly být orgánem v očích exilové vlády čistě prozatímního charakteru. Mezi hlavní odpůrce se řadil např. ministr vnitra dr. Juraj Slavík, Rudolf Bechyně, člen Státní rady, jenž prosazoval instituci okresních hejtmanů, a Prokop Maxa, předseda Státní rady.⁷⁰

*„Národní výbory mají v dějinách našeho státu bohatou tradici. Poznali jsme je v revoluci roku 1848, setkali jsme se s nimi v boji za získání státní samostatnosti v letech I. světové války a prvním období po vzniku samostatné ČSR.“*⁷¹ V době druhé světové války a okupace plnily úlohu koordinátorů různých složek odboje. Vypracování návrhů moskevské KSČ v srpnu 1944, kterým si vynutili úpravu národních výborů, znamenalo prakticky ukotvení toho orgánu správy v budoucí koncepci správy státu, a to i za předpokladu, že právní účinnosti nabyl až ústavním dekretem číslo 18/1944 ze dne 4. prosince 1944.⁷² *„Podle článku 1 tohoto dekretu měly být na osvobozeném území ustanoveny místní, okresní a zemské národní výbory, jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejich oborech.“*⁷³ Podřízenost výborů měla spadat pod pravomoc vlády a prezidenta. Vláda mohla pak na základě svého složení a uvážení omezit nebo naopak přidělit větší pravomoc. Tento dekret neopomněl vyřešit situaci v místech s takzvanou nespolehlivou menšinou, za kterou byly označeny oblasti s německou menšinou situovanou v pohraničí. V těchto místech měly při národních výborech vzniknout komise nebo komisaři a přibírat ke spolupráci pouze spolehlivé obyvatelstvo.⁷⁴

Košický vládní program byl výsledkem vládních jednání, která probíhala v Moskvě od 22. března 1945 mezi oběma skupinami zahraničního odboje. Svůj název získal od místa, kde vstoupil v platnost, tedy v Košicích 5. dubna 1945. Ten ve své 5. kapitole řešil problematiku státní správy. Národní výbory měly vzniknout ve všech obcích, okresech a zemích jako nový orgán státní a veřejné správy s volenými členy. Po osvobození byly vládním nařízením č. 4/1945 Sbírkou prohlášeny za jediný orgán místní správy. Po osvobození Československa se

⁷⁰ Tamtéž, s. 114.

⁷¹ Tamtéž, s. 115.

⁷² Tamtéž, s. 115.

⁷³ Tamtéž, s. 115.

⁷⁴ Tamtéž, s. 115.

stala výstavba a upevňování jejich nejdůležitějším úkolem. Snahu o získání co největšího vlivu v nově vzniklých orgánech státní správy projevovali hlavně komunisté.⁷⁵

Revoluční národní výbory vznikly zcela neformálně a kandidáti byli vybíráni na základě hlasování občanů. Ve složení některých národních výborů promlouvali místní velitelé Rudé armády nebo příslušníci 1. československé armády. Docházelo k častým obměnám složení a to na základě odhalení minulosti za okupace, snahy zajištění vlastního prospěchu nebo na žádosti o zastoupení členů dalších politických stran působících v národním shromáždění.⁷⁶

3.8 Revoluční národní výbor a úloha jeho členů při přebírání správy

V Ústí nad Labem revoluční národní výbor vznikl oficiálně 8. května 1945. Tento den se zástupci českého obyvatelstva sešli v bytě Františka Hájka a rozhodovali se nad dalším postupem akcí. Zvolili si ze svého středu zástupce, kteří měli reprezentovat vedení města.⁷⁷ „Na schůzku k Haškovým se dostavili: Roškot, sklář Dolejš, Schneider, Kovařík, Rejsek, Vorlíček, František Doležal, krejčí: František Hašek, cukrář: Český, Löbl, Novotný, Hendrych, Josef Šrámek starší, Emil Homér, Alois Jůza, Libich, Ladislav Novák, Josef Šrámek mladší, Toman, Tunka Záhora.“⁷⁸ Z těchto účastníků schůze se stala většina členy revolučního národního výboru. Do vedení byl ustanoven František Hájek a Josef Šrámek starší se stal pokladníkem. Po svém vzniku měl tedy revoluční národní výbor 12 členů. Postupem se však jeho členská základna rozšířila až na 28 členů. Prvořadým úkolem bylo najít vhodné prostory pro své sídlo. Těmi se staly na doporučení Českého tři místnosti ve Velké Hradební č. 59. Členové toho výboru se označovali na rukávech trikolórami. Bylo rozhodnuto, že je třeba převzít oficiálně městský úřad a veškerou správu města. Byla tedy vytvořena delegace ve složení Doležal, Jůza a Šrámek mladší. Vrchní starosta Franc Czermak delegaci přijal a vyhověl všem jejím požadavkům. Za největší úspěch této delegace lze považovat získání vojenské vysílačky, která se nacházela v jednom z mnoha skalních prostorů v Mariánské skále. Pro efektivnější využití byl natažen kabel ze sídla RNV přímo do Mariánské skály. Tím bylo zajištěno pohotovostní vysílání v případě potřeby. Místo s vysílačkou bylo pod neustálým dohledem 2 členů RNV. České rodiny zdobily své domy československými a sovětskými vlajkami a trikolórami. Z nařízení RNV museli němečtí

⁷⁵ Tamtéž, s. 116.

⁷⁶ Tamtéž, s. 117.

⁷⁷ *Na prahu nového života: historické události květen 1945.* Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Okresní národní výbor, 1965, s. 17.

⁷⁸ Tamtéž, s. 18.

obyvatelé nosit bílé pásky na rukávech.⁷⁹ „Další akcí, kterou provedli členové RNV Doležal, Jelínek, Jakubiček a Němec Uthoff, bylo převzetí politické správy okresu od okresního vedoucího NSDAP Rudolfa Schittenhelma (...). Podle vzpomínek Uthoffa byla tato akce provedena na popud členů odbojového hnutí. (...)“⁸⁰

Delegace byla nejdříve odmítnuta, poté nakonec přijata a to po důkladné osobní prohlídce před sekretariátem NSDAP. Funkce okresního vedoucího NSDAP byla zároveň funkcí nejvyššího velitele města. Po konfrontaci s členy delegace se vedoucí NSDAP nakonec vzdal svých pravomocí, a tím předal obranu města. Poté další kroky delegace vedly do Drážďanské banky, která se nacházela na Mírovém náměstí, kde se nacházelo sídlo štábu městské vojenské posádky. Velitelem této posádky byl major Uhl. Delegace požadovala, aby jí předal velení nad městem podle výsledku jednání s okresním vůdcem NSDAP Schittenhelmem, tedy osobou politicky nadřazenou. Nejdříve Uhl odmítal s odůvodněním, že má jasné rozkazy od svých vojenských nadřízených, ale nakonec přistoupil na požadavky kladené delegací. Navíc se zavázal, že nedojde k žádnému odporu vůči obyvatelstvu a blížícím se osvoboditelům, dokonce se i nabídl, že jeho vojsko bude vykonávat strážní službu a udržovat pořádek ve městě.⁸¹

„Delegace ve složení Jakubiček, Jelínek, Jůza, Doležal a Uthoff splnila ještě jeden důležitý úkol: zajistila ústeckou železnici. Delegáti odešli na hlavní správu dráhy, kde stále ještě úřadoval Dr. Bartsch. V jeho kanceláři bylo přítomno též několik důstojníků, kteří kontrolovali dráhy pro vojenské využití.“⁸² Opět následovala telefonická konverzace se Schittenhelmem, a poté byla správa drah předána bez dalších průtahů. Vzhledem k chaosu, který nabýval na intenzitě, bylo nutné dojít k rozhodnutí, že bylo třeba postavit ozbrojené hlídky k důležitým objektům a na hlavní křižovatky. Zbraní pro tyto hlídky bylo díky odzbrojení Němců dost. Díky této rychlé reakci bylo zajištěno velké množství zboží a výrobků pro zajištění minimálních životních potřeb obyvatel města.⁸³ Dne 8. května ve 2 hodiny odpoledne došla ke členům RNV informace, že přijíždí sovětské tanky. První tanky byly uvítány několika členy RNV, ale městem projely a pokračovaly směrem na pomoc Praze. U Habrovan se střetly s jednotkami SS, kde někteří sovětsí vojáci padli. Mezitím jeden

⁷⁹ Tamtéž, s. 18–20.

⁸⁰ Tamtéž, s. 20.

⁸¹ Tamtéž, s. 20.

⁸² Tamtéž, s. 22.

⁸³ Tamtéž, s. 22–23.

z tanků dojel do středu města. Jeden z členů posádky byl velitel v hodnosti plukovníka, který se pozdravil s členy RNV a promluvil k sovětským zajatcům.⁸⁴

V okrajových čtvrtích města a přilehlých vesnicích vznikaly Národní výbory, ale jejich problémy a úkoly se nelišily od těch RNV. Prioritou bylo zajištění pořádku a zásobování. Následujícího dne dorazilo jádro armády. V Neštěmicích se usídlil štáb armády v čele s generálem Leonidem Alexejevičem Kolobovem.⁸⁵

Revoluční národní výbor nebyl nijak politicky vyhraněný, a to protože se v Ústí nad Labem nikdy nenacházely silné pozice komunistů ani za 1. republiky. Navíc válka, která znamenala odliv obyvatel, a ztráty utrpené v průběhu, se na místním rozložení politických sil obyvatelstva podepsaly nejvíce. Místa s nejsilnější koncentrací komunistů se staly přilehlé lokality a hornické osady kde bydleli dělníci. Do národního výboru byli přizváni dva členové za komunisty, a to Josef Duda a Šantrůček. Josef Duda měl za úkol nejprve zajišťovat závody a pokoušel se je uvést do chodu. Jeho metody, kterými se snažil dosáhnout výsledků, nebyly zrovna ideální. Poté byl ustanoven referentem bezpečnostní komise.⁸⁶ *„Náplň práce bezpečnostního referátu byla velmi závažná. Vlastní, česká policie, nebyla ještě ustanovena a bezpečnostní referát v první řadě prováděl zatýkáni exponovaných za nacistického režimu, zabavoval jejich majetek a byty a měl dozor nad obecnou bezpečností všech obyvatel. Duda se nejvíce kompromitoval svým velice agresivním protiněmeckým postojem. Mimo jiné se sám účastnil vražd Němců v internačním táboře na Skřivánku a veřejně se tím chlubil. Ze své funkce byl proto odvolán.“*⁸⁷

Složení revolučního národního výboru se neustále měnilo, a tak nelze doložit přesné složení. Jediný doložitelný fakt je, že předsedou byl František Hájek, a to až do příchodu Marie Vobecké. Za velmi významnou lze považovat změnu, která se udála 9. května, kdy došlo k rozdělení činností na jednotlivé referáty.⁸⁸ *„Předsedou, jak již řečeno, byl zvolen Fr. Hájek. Prvním místopředsedou se stal Rejzek, druhým Šantrůček, jednatelem Homér, pokladníkem Šrámek, zapisovatelem Fr. Tunka.“*⁸⁹

⁸⁴ Tamtéž, s. 24–25.

⁸⁵ Tamtéž, s. 25–26.

⁸⁶ Tamtéž, s. 29–30.

⁸⁷ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město, 1995, s. 224. ISBN 80-901761-5-1.

⁸⁸ *Na prahu nového života: historické události květen 1945*. Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Okresní národní výbor, 1965, s. 30.

⁸⁹ Tamtéž, s. 30.

Referáty se dělily na:

„bezpečnostní (Rejzek, Filla) (...),

zásobování (Jůza, Motl),

živnostenský (Hašek, Šrámek),

dopravní (J. Kautský ml, Kučera),

styk s Rusy (Duda) (...),

dozor nad bankami (Schneider),

správa města (Homér),

rozhlas (Šrámek ml.),

ubytovací referát–přechodné ubytování (Libich).“⁹⁰

3.9 Vznik MNV a ONV

Výraznou změnou ve správě města byl příchod Josefa Vondry 15. května 1945 z Prahy, kde za války působil jako člen vedení odboje. Tento národní socialista byl před válkou členem městské rady, a tedy tím splňoval nutné předpoklady člověka potřebného do revolučního národního výboru, jakožto člena vedení města. Narůstající agenda měla za následek, že byl v Ústí nad Labem 16. května vytvořen Místní národní výbor. Tímto skončila působnost revolučního národního výboru. Místní národní výbor byl orgán výlučně určen ke správě města. Do jeho čela byl postaven Josef Vondra. Agendu revolučního národního výboru pak převzal Okresní národní výbor, jehož předsedou se stal František Hájek. V úřední hierarchii spadl MNV pod vedení okresního národního výboru, a to dle nařízení vlády č. 4 z 5. května 1945. Kompetence Okresního národního výboru byly stejné, jako mělo za první republiky obecní zastupitelstvo, obecní rada a starosta obce. Obecní úřad v Ústí nad Labem–tedy městský úřad se změnil v úřad místního národního výboru. Začátek června 1945 se nesl v duchu vzrůstajících se zájmů jednotlivých politických stran, díky příchodu českých obyvatel zpět do pohraničí. O svá místa se začali především hlásit komunisté a to Květoslav Inneman a Marie Vobecká, oba předváleční členové KSČ. Následkem této situace bylo vyhlášení voleb do místního národního výboru 15. července. Na kandidátní listině se nacházeli zástupci 3 stran, a to národní socialisté, sociální demokrati a komunisté. Celkem bylo zvoleno 42 kandidátů: 15 komunistů, 14 sociálních demokratů a 13 národních socialistů.⁹¹

⁹⁰ Tamtéž, s. 31.

⁹¹ KAISER, Vladimír - KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město, 1995, s. 224–225. ISBN 80-901761-5-1.

4 Národní výbory

Vznik národních výborů, který se udál hned v prvních letech za okupace. Tento orgán národního odboje vzešel z iniciativy vůdčích představitelů KSČ a také odbojových buněk zainteresovaných v této straně. Dohoda mezi ilegálním ústředním výborem KSČ a ústředním vedením československého Národního odboje, se stala klíčovou pro zakládání revolučních národních výborů a to nejen místních, ale i městských a podnikových. Právě do jejich rukou mělo být soustředěno vedení odboje. Teprve v letech 1943-1945 byla jejich činnost již pevně spojena s budováním základů partyzánského boje. V těchto letech se již fakticky připravovali také k uchopení moci a reorganizaci na lidovou státní správu. A to i přes nelibost, s jakou toto dění sledovala londýnská exilová vláda.⁹² Československá vláda v Londýně vydala prohlášení dne 16. dubna 1944, které bylo vyhlášeno zahraničním rozhlasem, jež vyzývalo k vytvoření národních výborů místních, okresních a zemských a hrubě nastiňovalo jejich organizační strukturu. Co se týká této struktury, kladl se důraz na počet členů a to tak, že neměl jejich počet převyšovat počet členů v zastupitelstvech všech stupňů: obecních, okresních a zemských. Byl kladen důraz na to, aby členové byli ze všech sociálních vrstev a napříč spektrem politických stran. Svoji činnost provozovali přesně podle československých zákonů a směrnic.

Úkolem národních výborů byl boj proti nepříteli, a po osvobození nová organizace veřejné správy ve všech oborech. Okresní a místní výbory měly za úkol zajistit pořádek, veškerý opuštěný majetek a zásobování obyvatelstva. Dále pak odstranění příslušníků nepřátelských osob z úřadů a odebrání veškerých zbraní obyvatelstvu vyjma jedinců určených k dohledu nad bezpečností.⁹³

4.1 Položení právních základů národních výborů

Právní základ národních výborů byl založen na ústavním dekretu prezidenta republiky ze 4. prosince 1944. Tato instituce byla myšlena jako prozatímní a to vyplývalo z úvodu a také z článku 1. V úvodu je výslovně napsán termín: přechodné období a to je v článku 5 přesně

⁹² ČECHOVÁ, Gabriela. Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945–1960. *Archivní časopis*. 1962, roč. 12, č. 3, s. 129–130.

⁹³ ŠTAFL, Adolf, ed. *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*. Vydání první. V Praze: V. Linhart, 1947, [v tir.] 1946. 34 s. Sbírká právních pojednání; sv. 74.

definováno.⁹⁴ „*Přechodné období začíná dnem, kdy některá část Československé republiky je osvobozena z nepřátelské moci, a končí se dnem, který určí řádně zvolené národní shromáždění.*“⁹⁵ Z dekretu je tedy zřejmé, že národní výbory nebyly považovány za konečné uspořádání státní správy, ale jen dočasné řešení a konečná úprava tedy měla být ponechána na nově zvoleném Národním shromáždění.⁹⁶ Dekret prezidenta republiky byl považován za normu rámcovou stanovující organizační zásady národních výborů a to pouze povrchně. Z článku 1. tohoto dekretu vyplývalo, že měly být národní výbory místní, okresní, zemské a zachovat tím předválečnou strukturu veřejné správy, dále měly být voleny, měly být pouze prozatímní a jejich působnost byla neomezená díky tomu, že národní výbory byly ve všech oborech veřejné správy.⁹⁷ Po návratu prezidenta Beneše do osvobozených Košic byla vyhlášena legislativní změna dekretem, rozhodnutí o změně struktury vlády ze dne 2. dubna 1945. Tímto byla zahájena vláda Národní fronty Čechů a Slováků. Národní fronta sdružovala všechny politické strany, které se aktivně zasloužily v boji o osvobození republiky. Dekret vydaný 4. dubna umožnil následujícího dne první plenární zasedání vlády, kde byl tzv. Košický program přijat.⁹⁸ Program přijatý Národní frontou ze dne 5. dubna byl závaznou normou hospodářské a politické obnovy Československa, nikoliv tedy zákonnou normou. Pátá kapitola obsahovala strukturu národních výborů. V úvodu programu je zdůrazněno, že domácí politika se bude ubírat podle základního článku ústavy a jediným zdrojem moci je lid.⁹⁹ „*K uskutečnění kapitoly V. vládního programu vydává vláda ještě v Košicích podle ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944 č. 18 Úř. Věst. Čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění, za podpisu prezidenta republiky vládní nařízení ze dne 5. května 1945, č. 4 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů.*“¹⁰⁰ Účinnost nabylo toto nařízení 9. května. Národní výbory se zákonné úpravy dočkaly až po návratu vlády do Československé republiky a to směrnicí vydanou ministerstvem vnitra pro národní výbory místní a okresní. Směrnice upravovala kompetence a způsob jednání složek národních výborů. S postupující dobou se ukázalo jako nutnost novelizovat dřívější vládní nařízení z 5. května 1945 č. 4 Sb., z důvodu nejasností vyplývajících z předchozích nařízení. Tyto

⁹⁴ Tamtéž, s. 35.

⁹⁵ Tamtéž, s. 35.

⁹⁶ Tamtéž, s. 35.

⁹⁷ Tamtéž, s. 36.

⁹⁸ Tamtéž, s. 37.

⁹⁹ Tamtéž, s. 38.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 38.

nejasnosti a nedostatky byly odstraněny nařízením ze 7. srpna 1945, č. 44 a č. 46 Sb. Novela dala ministru vnitra pravomoc, aby určil vnitřní organizaci, působnost a způsob jakým budou vykonávat svou činnost jednotlivé složky tohoto úřadu.¹⁰¹ „Národní výbory tu byly definovány jako orgány zastupitelské a orgány veřejné správy ve všech jejích oborech, které v obvodu své působnosti spravují všechny veřejné záležitosti, pokud nejsou spravovány jiným veřejným orgánem.“¹⁰² „Na území republiky Československé byly ve smyslu § 1 vládního nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů vytvořeny okresní národní výbory. § 3, odst. 1 cit. vládního nařízení stanoví, že »v sídle každého okresního úřadu ustaví se okresní národní výbor.«¹⁰³ Díky tomuto textu vládního nařízení, ale nebylo jasno, zda se jedná o předmnichovskou územní organizaci, nebo stavem dne 9. května 1945. Tedy vytvořit je v sídle okresních úřadů z let předmnichovských nebo poválečných. Vzhledem k tomu, že okresní úřady v době okupace byly zrušeny, byly národní výbory vytvořené v místech okresních úřadů dle stavu před 29. zářím 1939, i přes snahy v některých místech zřídit národní výbory jinde. Teprve dekret prezidenta republiky z 27. října 1945, č. 121 Sb. vyřešil situaci ohledně umístění správních okresů tak, že je obnovil ke stavu 29. září 1938 a sídla okresních národních výborů případně správních komisí, se nacházela tam, kde bylo sídlo okresního úřadu dne 29. září 1938.¹⁰⁴

4.2 Organizace struktury národních výborů

Počet členů národních výborů se nejdříve shodoval s počtem uvedeným v § 64, odst. 1 zákona o organizaci politické správy z roku 1927. Počet členů byl odstupňován dle počtu obyvatel a to tak, že v okresech do 40 000 obyvatel 18 členů, do 70 000 24 členů, do 100 000 30 členů a nad 100 000 obyvatel 36 členů. Tyto počty dostaly částečné změny teprve vládním nařízením o prvních volbách do okresních a zemských národních výborů. Počty se zvedly o 2 členy v obcích do 40 000 a do 100 000 obyvatel. Hlavním důvodem bylo podle dohody stran Národní fronty, že všechny 4 strany musely být zastoupeny stejným počtem členů, tedy počet musel být upraven, aby byl dělitelný 4.¹⁰⁵ Okresní národní výbory vznikaly revolučně avšak

¹⁰¹ Tamtéž, s. 38–39.

¹⁰² ČECHOVÁ, Gabriela. Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945–1960. *Archivní časopis*. 1962, roč. 12, č. 3, s. 130.

¹⁰³ ŠTAFL, Adolf, ed. *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*. Vydání první. V Praze: V. Linhart, 1947, [v tir.] 1946. 51 s. Sbíрка právních pojednání; sv. 74.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 51.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 52–53.

směrnicí vydanou ministerstvem vnitra Československé republiky ze dne 19. května 1945 bylo stanoveno, kdo se může stát členem národního výboru a uvedeny příklady pro demonstraci kdo ne. Volitelnost členů určoval § 4 vládního nařízení č. 49/1945 Sb. Voleni mohli být občané Československé republiky, staší 18 let bez rozdílu pohlaví, bezúhonní a měli bydliště v příslušném správním okrese. Vznikla také možnost volit osoby vojensky činné a příslušníky Sboru národní bezpečnosti. Volby nebyly provedeny na základě zásad volebních řádů tedy, rovné, přímé a tajné, ale byly nepřímé. Místní národní výbory se staly základem, z nich vzešli členové okresních, zemských národních výborů a také Národního shromáždění. Volitelé vzešlí z veřejných shromáždění doplnili, nebo zvolili nově okresní národní výbory. Tento způsob nepřímé volby dával možnost odstranit nepohodlné či neschopné osoby z veřejné správy.¹⁰⁶

*„Působnost a organizaci okresních národních výborů vymezuje vládní nařízení. Vládní nařízení č. 4/1945 Sb. ve znění vládního nařízení č. 44/1945 Sb., stanoví v § 3, že okresní národní výbor spravuje v obvodu své působnosti všechny veřejné záležitosti, pokud nejsou spravovány jiným veřejným orgánem a vykonává, vedle jiných úkolů zvláštními předpisy jemu uložených, přímo nebo svým úřadem pravomoc, kterou podle dosavadních předpisů vykonávalo okresní zastupitelstvo, okresní úřad a okresní hejtman“*¹⁰⁷ Změna struktury a organizace veřejné správy byla vyzdvihována jako jednoznačné plus oproti dřívějšímu byrokratickému pojetí aparátu. Dřívější samospráva dvojkolejná, jež byla vykonávána okresním zastupitelstvem jakožto orgánem kolegiálním a politickým. Také samospráva okresního úřadu a okresního hejtmana zůstala zachována, ale byla soustředěna pouze do rukou okresního národního výboru. Tato dvojkolejnost byla politická a samosprávná, byla zdůrazněna v novele vládního nařízení o volbě a pravomocích národních výborů č. 44/1945. Novela dále upravovala otázky podřízenosti, jelikož okresní národní výbor byl podřízen zemskému ve věcech samosprávy, ale ve věcech politických ministerstvu vnitra nebo jinému příslušnému ministerstvu. Vnitřní organizaci určovaly směrnice vydané ministerstvem vnitra schválené ke dni 19. května ovšem jen velmi rámcově. Dle této směrnice byli zvoleni členové rady okresního národního výboru ustavující schůzí. Podmínkou ovšem byla účast 2/3 členů okresního národního výboru. Rada nesměla svým počtem přesahovat 1/3 členů okresního národního výboru a z této rady byl pak zvolen předseda, 2 nebo 3 náměstkové. Plenární schůze pak volila příslušné komise. Nová prozatímní organizace

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 54.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 56.

okresních národních výborů vešla v účinnost prozatímním organizačním řádem z 18. Ledna 1946. Ten stanovoval, že okresní národní výbor vykonává svojí působnost v plenární schůzi a svými složkami. Plenární schůze pak vytvářela jednotlivé složky okresního národního výboru. Jeho trvání tedy bylo závislé na funkčním období okresního národního výboru.¹⁰⁸

Složky byly tyto:

1. Rada okresního národního výboru, jejíž počet se odvíjel od počtu členů výborů a to tak, že pokud měl výbor 20 členů, rada byla sedmičlenná, 24 členný výbor měl osmičlennou radu, 30 členný výbor jedenáctičlennou a v poslední řadě 36 členný výbor měl dvanáctičlennou radu. Rada byla užším sborem včetně jeho předsedů a náměstků.
2. Předsednictvo, jakožto nový orgán bylo tvořeno předsedou a jeho náměstkou.
3. Předseda okresního národního výboru. Mohl být v případě nepřítomnosti z jakéhokoliv důvodu zastupován náměstkou dle § 17 směrnic ministerstva vnitra ze 13. června 1946.
4. Referenti jakožto členové, kterým byly radou přiděleny referáty do oboru jejich působnosti. Mohli být zastupováni v případě potřeby zástupcem, kterého určila rada.
5. Komise se lišily svou právní povahou a funkcí. Děly se na povinné a dobrovolné. Rozdíl v těchto komisích spočíval v tom, že pro komisi povinnou bylo pro její zřízení nutno se řídit se zvláštními předpisy, na rozdíl od dobrovolné, kterou národní výbor mohl zřídit dle potřeby, ale musela být schválena nejdříve plenární schůzí a poté zemským národním výborem. Členy komisí se mohly stát osoby, které nebyly členy okresního národního výboru, ale musely být zvoleny, navíc zásadní podmínkou bylo, že musely být odborníky v působnosti dané komise. Zvláštní podmínkou pro členství v trestní komisi bylo, že alespoň jeden člen musel být znalý práva.
6. Poradní sbory bylo možné zřídit po schválení plenární schůze zemským národním výborem. Členy se mohli stát nejen členové okresního národního výboru, ale také odborníci z příslušného oboru. Podmínkou ovšem bylo jejich zvolení.¹⁰⁹

„Srovnáme-li organizační strukturu poradních sborů a komisí okresního národního výboru, shledáme tyto odchylky od organizační struktury komisí:

- a) předsedou poradního sboru nemusí býti referent, t. j. člen rady okresního národního výboru,*
- b) poradní sbory zřizují se pro otázky zvláštní důležitosti, které věcně mohou spadat do oboru působnosti různých referátů,*

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 56–57.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 57–59.

c) *poradní sbory, jak vyplývá již z jejich označení, mají jen poradní působnost a nemohou býti v žádném případě zmocněny k rozhodování.*¹¹⁰

Plenární schůze okresního národního výboru byla jeho nejvyšším orgánem a zároveň také nejširším. Její funkcí bylo vytvářet další složky pro radu, předsedy, náměstky, ale také pro komise a poradní sbory. Navíc prováděla volbu předsedů, náměstků a rady. K ujednocení rozhodování a úřadování bylo umožněno vydávání směrnic pro činnost jednotlivých složek, i výkon služby okresního národního výboru. Plenární schůze také vykonávala hospodářskou činnost. Ta by se dala shrnout do několika odvětví, a to na finanční politiku, personální politiku, hospodářskou a nemovitostní politiku a investiční politiku.

1. Finanční politika se zabývala vedením rozpočtů a spravovala závěrečné účty okresu, fondů a majetku. Do jejich kompetence spadalo zavádění dávek, poplatků a příspěvků tak jejich plnění. Dále pak mohli poskytnout ručení za cizí dluh i uzavření půjčky.
2. Personální politika se zabývala systemizací míst zaměstnanců okresu, též podniků fondů a veškerého zařízení ve správě okresu.
3. Pod hospodářskou a nemovitostní politiku spadalo rozhodování o koupi a směně nemovitého majetku, ale také odcizení movitých práv, či odcizení nemovitostí.
4. Do investiční politiky spadalo zařizování podniků, ústavů a zařízení, na které náklady přesahovaly 150 000.¹¹¹

Výčet kompetencí rady, byl stanoven generální klausulí. Tedy bylo jí vyhrazeno vše, co nespadlo pod jiné složky národního výboru. Ovšem rada si mohla nárokovat v jednotlivých případech ve věcech svěřených některé komisi. Komise mohly předkládat věci radě k rozhodnutí, které příslušelo jinak jim. Rada měla delegační moc, mohla tedy svěřit rozhodování předsednictvu národního výboru.

Předsednictvo bylo novou zvláštní složkou, jehož působnost se dala rozdělit na organizační, personální, konfliktní, dozorčí a přenesenou. Působnost organizační spočívala především v úpravě vnitřní služby a organizace prací. Působnost konfliktní znamená, že rozhodovali v konfliktech jednotlivých složek, komu náleží rozhodování v dané věci. Působnost personální, se zabývala překládáním, pověřováním a posílám do výslužby zaměstnanců. Dozorčí působnost spočívala nad činností podřízených úřadů tedy místních národních výborů, případně správních komisí. Nedílnou součástí toho byl také dozor nad nakládání s penězi a hospodaření s nimi. Jako poslední působnost přenesená,

¹¹⁰ Tamtéž, s. 59.

¹¹¹ Tamtéž, s. 59–61.

ta přecházela na předsednictvo po schválení zemského národního výboru.¹¹² Působnost předsedy by se dala popsat nejen jako reprezentativní. „*Předseda representuje a zastupuje nejen okresní národní výbor, ale i správní okres jako právnickou osobu na venek, svolává podle ustanovení jednacího řádu plenární schůzi a chůze rady i předsednictva, určuje jejich program, předsedá jim, řídí jednání a provádí přímo nebo prostřednictvím úřadu jejich usnesení.*“¹¹³ Předseda vykonával v oboru spadajícím pod působnost okresního národního výboru poukazovací právo, kterým ovšem mohl pověřit svoje referenty. Předseda stál v čele úřadu jakožto nejvyšší služební představitel všech zaměstnanců. Jeho hlavní funkcí bylo starat se o rychlé a řádné projednání všech věcí spadající kompetence jeho úřadu, dohled nad přidělenými zaměstnanci, udílení služebních pokynů a také ukládání pořádkových trestů dle stávajících platných předpisů a podávání zpráv o činnosti jeho úřadu. Jeho funkce mu dovoľovala v jednotlivých případech pověřit svoje náměstky dílčím výkonem působnosti jako třeba svolání schůzí, jejich předsednictví, určení programu provádění usnesení nad projednávanými záležitostmi a řízení jednání. Hrozilo-li nebezpečí z prodlení, nebo nešlo téže příčiny vyřídit věc příslušným referentem, mohl předseda učinit nutná opatření potřebná k usnesení rady. Avšak byl povinen oznámit toto jednání na nejbližší schůzi rady národního výboru.

Působnost referentů, tedy členů rady se dělila na přípravnou a rozhodující. Přípravná působnost spočívala hlavně v přípravování věcí, o kterých se mělo jednat na radě okresního národního výboru, za pomoci příslušné komise, pod který byla pro příslušný úsek správy vytvořena. Pokud nebyla zřízena, příprava věci probíhala samostatně. Co se týkalo rozhodovací působnosti, rozhodovali ve věcech běžné agendy svého referátu. Tedy pokud nešlo o věci výslovně uvedené v § 22 odstavce 2 organizačního řádu¹¹⁴. „*Referenti nemohli vydávati všeobecně závazná nařízení v oboru vnitřní působnosti správy nebo vydávati konečná rozhodnutí, schopná vejít v právní moc.*“¹¹⁵

Důležitější věci běžné správy si mohla rada vyhradit ke svému vlastnímu projednání. Naopak referent sám mohl přednést radě záležitosti běžné správy záležitosti k projednání a tedy k rozhodnutí. Referent nerozhodoval samostatně, ale musel si vyžádat schválení příslušné komise. V praxi to znamenalo, že když se referent neztotožňoval s názorem komise,

¹¹² Tamtéž, s. 61–62.

¹¹³ Tamtéž, s. 62.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 62–63.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 63.

mohl užít svých práv zaručených již zmíněným § 22, odstavce 2 organizačního řádu, přednést věc k přímému projednání a rozhodnutí radě. Při nebezpečí, kdy mohlo dojít k prodlení, vyžadoval to v důležitém případě veřejný zájem, nebo strana, měl referent mimořádnou působnost projednávací.¹¹⁶

Působnost komisí se dá rozdělit na přípravnou a poradní. Přípravná působnost spočívá ve spolupráci při přípravě jednání. Poradní působnost spočívá v podávání dobrozdání radě. Dají se považovat za poradní orgán. Výjimku tvoří tyto komise: trestní, obligátní a ostatní fakultativní komise. Trestní komise vykonávala trestní pravomoc, obligátní, jejíž vznik byl podmíněn zvláštními předpisy, vykonávala úkoly uložené těmito předpisy. Nakonec fakultativní komise mohla na plenární schůze být zmocněna v rozsahu věcí, které příslušelo jinak k rozhodnutí radě. Platnost byla podmíněna schválením zemského národního výboru.¹¹⁷

Jednání složek okresního národního výboru se řídilo vlastním jednacím řádem, a to na základě vydaného jednacím řádu. Program schůzí, jak plenárních, rady a předsednictva řídil a určoval jejich předseda. Některé předpisy o jednání byly obsaženy ve směrnicích ministerstva vnitra. Tyto předpisy byly schváleny vládou dne 19. května 1945 a měly pozbýt platnosti v den, kdy bude vydán jednotný jednacím řád. Tyto předpisy musely být součástí prozatímních jednacím řádů. Směrnice měly jen rámcové předpisy o jednání a určovaly, že schůze pléna a rady řídí předseda a schůze komisí referenti. Schůze pléna mohly vynášet rozhodnutí, jen když se sešla více než polovina jejích členů. Rozhodovali-li o rozpočtu, bylo toto rozhodnutí podmíněno 2/3 členů účastníků na tomto jednání. V případě požadavků 1/3 členů národního výboru nebo rady, byl předseda povinen do tří dnů svolat schůzi. O každé schůzi musel být vyhotoven zápis a byl podepsán předsedou, nebo náměstkem, zapisovatelem a dvěma ověřovateli. Zápisy ze zasedání pléna byly veřejnosti dostupné, jelikož jednání pléna bylo veřejně přístupno, na rozdíl od zasedání rady a komisí, které nebyly veřejné. Zápis schůzí podepisoval předseda a zapisovatel.¹¹⁸

Největší změna jako úřadu veřejné správy spočívala oproti dřívějšímu v tom, že z orgánu byrokratického a okresního hejtmana, jež byl orgánem monokratickým, přešla pravomoc na kolektivní lidový orgán, tedy okresní národní výbor. Ten jednal kolektivně až na výjimky, kdy část pravomocí přebíral předseda nebo referent.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 63–64.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 64.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 65.

Základní systém kolegiálního rozhodování stanovoval prozatímní organizační řád obsahující 2 výjimky ku prospěchu byrokratického systému. V případě, že si to žádala povaha věci podle § 42, odstavce 1, mohl být úředník pověřen, aby rozhodl o určité věci jménem okresního národního výboru. Pověření se muselo vztahovat jen na jednu konkrétní záležitost. Druhou výjimku tvořilo podle § 32, odstavce 1 písmeno c, že plenární schůze může umožnit referentům vyřizovat běžnou agendu. Tento ústupek ve prospěch byrokratického systému vyvolala myšlenka, že někdy je třeba, aby bylo rozhodnuto přímo úřadem. Co se týkalo lidové složky, nebyla zcela vyřazena, ale byla integrována v osobě referenta. Nebo spíše pokynem, že agenda se vyřizuje podle nařízení referenta.

Úřad okresního národního výboru byl úřadem přípravným a výkonným. Jeho pravomocí bylo vydávat rozhodnutí a učinit opatření. Jeho složky pak obstarávaly kancelářské, konceptní, účetní, manipulační práce a také zpracovávaly přidělené věci po stránce odborné, právní, technické a zdravotní. Organizace úřadu byla postavena na referátech a dbalo se, aby zaměstnanec byl přidělen pouze jednomu referátu. Každý referát ustanovil ze svých zaměstnanců přednostu, jehož úkolem bylo připravovat a zpracovávat spisovou agendu k projednání.¹¹⁹

Písemná vyřízení se vydávala pod hlavičkou okresního národního výboru, nebo případně správní komise. Podpisovou pravomoc stanovoval organizační řád a to tak:

1. Předseda podepisoval svá vlastní rozhodnutí, usnesení plenární schůze a předsednictva.
2. Předseda a dva členové museli podepisovat listiny týkající se právních jednání, kterými se okres zavazuje proti třetí straně, nebo plné moci.
3. Předseda a dva členové národního výboru, kteří zároveň nesměli být členy rady, podepisovali listiny plenární schůze týkající se nemovitých věcí, nebo movitých práv, která měla být zcizena nebo zatížena břemenem, nebo být zavedena do státní správy či propachtována na dobu delší než 12 let veřejnou soutěží či z volné ruky, nebo také převzat ručení a schválení výpůjčky.
4. Referent mohl podepisovat pouze písemná vyřízení, která nebyla určena předsedovi, přednostovi oddělení nebo referátu. Tato vyřízení byla podepřena jeho subjektivním rozhodnutím, nebo usnesením rady a komisí
5. Přednostové oddělení podepisovali písemná vyřízení běžné agendy.
6. Úředník referátu podepisoval písemná vyřízení, jen v případě byl-li k tomu zmocněn referentem, pod jehož pravomoc spadal.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 65–66.

Všeobecně platilo, že podpisy mohly být nahrazeny ověřením, které souhlasilo se schváleným návrhem. To se ovšem netýkalo listin uvedených v bodě 2 a 3 a trestních nálezů. Tyto položky vždy vyžadovaly vlastnoruční podpis uvedených osob.¹²⁰

¹²⁰ Tamtéž, s. 67–68.

5 Vznik správní komise

Správní komise instituce byla určena ke správě území, kde většinu obyvatel tvořili takzvaně státně nespolehliví občané, tudíž nemohl vzniknout národní výbor. Její vznik byl zmíněn článku 4. Ústavního dekretu prezidenta republiky ze 4. prosince 1944 v úředním věstníku číslo 18. V těchto případech se postupovalo podle § 6, odst. 1, vládního nařízení č. 4/1945. V těchto případech byli jmenováni komisaři podle stávajícího práva. Instituce správní komise byla zřízena pouze jako přechodná, což vyplývalo z úvodní věty § 6. Následně měla být nahrazena postupem času podle § 11 vládního nařízení č. 120/1946. Správní komise se dělily na místní, a to 3–6 členné, které jmenoval okresní národní výbor a okresní 6–12 členné, které jmenovalo ministerstvo vnitra. Správní komise mohly přibírat ke spolupráci „spolehlivé obyvatelstvo“, které tvořilo poradní sbor, ale rozhodování se neúčastnilo.¹²¹

„Podle organizačního řádu okresních správních komisí ministerstvo vnitra

- a) stanoví počet členů správní komise v rámci všeobecně stanoveného počtu, t. j. od 6 do 12 členů,*
- b) stanoví počet náměstků předsedy,*
- c) jmenuje předsedy a ostatní členy,*
- d) může si vyhradit i jmenování náměstků předsedy; neučiní-li tak, volí náměstky plenární schůze ze svého středu.“¹²²*

Okresní správní komise vykonávali svojí činnost na plenární schůzi, tak složkami okresní správní komise.¹²³ „ Tyto složky jsou:

- a) předsednictvo okresní správní komise, byli-li zvoleni (jmenováni) alespoň dva náměstkové,*
- b) předseda okresní správní komise (jeho náměstkové),*
- c) členové okresní správní komise, jako referenti,*
- d) komise okresní správní komise,*
- e) poradní sbory okresní správní komise.“¹²⁴*

Plenární schůze se usnášela ve věcech spadajících do působnosti plenární schůze rady okresního národního výboru a také zaměstnaneckých záležitostech jinak náležitých

¹²¹ Tamtéž, s. 70–71.

¹²² Tamtéž, s. 71.

¹²³ Tamtéž, s. 70–71.

¹²⁴ Tamtéž, s. 71.

předsednictvu okresního národního výboru. V případě jmenování předsednictva okresní správní komise, tedy byli-li zvoleni dva náměstkové, mohli rozhodovat ve věcech spadajících do působnosti předsednictva okresního národního výboru vyjma osobních věcí zaměstnanců. Ty byly vyhrazeny plenární schůzi správní komise. Předseda okresní správní komise rozhodoval ve věcech spadajících do kompetencí předsedy okresního národního výboru. V případě, že nebylo zvoleno předsednictvo, vykonával předseda i tuto funkci jinak spadající mimo jeho působnost. Organizační řád okresních národních výborů se tedy vztahoval na okresní správní komise, jen byl specificky upraven.¹²⁵

5.1 Správní komise v Ústí nad Labem

V Ústí nad Labem fungoval okresní národní výbor zřízený dne 16. května jako nástupce revolučního národního výboru a jako nařízený úřad místních okresních národních výborů. Tento okresní národní výbor fungoval až do 18. června 1945. Tento výbor u příležitosti druhého konání schůze byl rozpuštěn. Ministr vnitra ustanovil okresní správní komisi s odůvodněním, že většinu občanů tvoří státně nespolehlivé obyvatelstvo. V tuto dobu zde žilo pouze 25 procent Čechů. Tato komise fungovala od 21. června 1945. Do jejího čela postavena Marie Vobecká, dlouholetá členka KSČ. Marie Vobecká složila přísahu 20. června do rukou místopředsedy zemského národního výboru a následný den mohla tedy přijmout slib členů okresní správní komise. Složení okresní správní komise odpovídalo zastoupení stran v revolučním národním výboru. Všechny členy jmenoval ministr vnitra. Díky zrušení okresního národního výboru a následnému vzniku okresní správní komise, posílila KSČ svůj vliv ve správních institucích.¹²⁶

Ustanovující schůze se konala 18. června 1945 o 16. hodině zasedací síni uhelného syndikátu tedy sídla původního ONV a předchozího RNV. Schůzi předsedal Oldřich Kohout jako bývalý předseda okresního národního výboru. I přesto, že v tuto dobu ještě nesložila Marie Vobecká svůj slib, nebyla tudíž způsobilá přijmout slib členů správní komise. Avšak tato formalita nebránila zvolit místopředsedy a rozvrhnout si členy referátů. Do funkcí místopředsedů byli jednohlasně zvoleni Jan Nevečeřal a Emanuel Hoffmann. Dále bylo vytvořeno 9 referátů: osidlovací, policejní, peněžnictví, školství, sociální péče, propagační, komunální, technický a hospodářský. Na druhé schůzi konané 21. června podala Marie

¹²⁵ Tamtéž, s. 71.

¹²⁶ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 225. ISBN 80-901761-5-1.

Vobecká správu o složení svého slibu na zemském národním výboru, přijala oficiálně slib členů správní komise. Dále pak následovala jmenování členů komisí.¹²⁷

„Okresní správní komise byla již správní orgán s přesně vymezenými kompetencemi, která musela kvalifikovaně řešit vzniklé situace a řídila chod celého okresu včetně městských záležitostí. Aparát OSK, zpočátku tvořený německými úředníky bývalého landrátu a městského úřadu, byl pouze postupně nahrazován českými úředníky. K 27. červnu 1945 bylo z 89 zaměstnanců OSK 66 Čechů a 23 Němců.“¹²⁸

Největším úkolem pro správní komise se stal odsun Němců, ale tento úkol byl fakticky splněn až nově vzniklým okresním národním výborem. Mezi další úkoly patřilo řešení státních občanství, osidlování pohraničí, zavádění české správy v obcích a řešení situace vzniklé výbuchem muničního skladiště v Krásném Březně. Okresní správní komise zároveň zajišťovala spojení se sovětským velením a vyřizovala problémy související s pobytem rudé armády na území okresu a tedy i města. Navíc musela komise podávat velitelství veškeré zprávy o svých veřejných jednání. Koncem června změnila komise své sídlo z Uhelného syndikátu do sídla dnešní spořitelny, bývalého sídla okresního národního výboru do roku 1986.¹²⁹ Na schůzi konané 10. července uvedla předsedkyně Marie Vobecká nového člena správní komise do funkce a tím nebyl nikdo jiný než František Hájek, první předseda ONV Ústí nad Labem.

Mezi další úkoly, s kterými se musela okresní správní komise vypořádat, bylo vybudování nového internačního tábora s velkou kapacitou ve Všebořicích. Dále jmenování velitele a jeho zástupce stráže internačního tábora. Navíc bylo nutno pro jejich potřeby vyčistit domy v okolí pro ubytování strážů. Schůze ze 13. srpna měla hlavní cíl, a to vyšetřit incident Josefa Dudy člena bezpečnostní komise s Dr. Tippmanem. Duda dal zatknout Dr. Tippmana bez jakéhokoliv svolení okresní správní komise. Květoslav Inneman zaujal k případu stanovisko, že je třeba Josefa Duda zbavit funkce. Na další schůzi konané 2. srpna bylo ústředním tématem jednání o situaci vzniklé při katastrofickém výbuchu muničního skladiště v Krásném Březně.¹³⁰

¹²⁷ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 18. 6. 1945–27. 9. 1945, inv. č. 6, kart. 1.

¹²⁸ KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995, s. 226. ISBN 80-901761-5-1.

¹²⁹ Tamtéž, s. 226.

¹³⁰ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 18. 6. 1945–27. 9. 1945, inv. č. 6, kart. 1.

5.2 Návrat k ONV

Okresní správní komise vykonávala svoji činnost do voleb 30. 9. 1945 avšak protokoly z jednání nesou označení správní komise ještě k datu 26. 10. 1945.¹³¹

Dne 3. listopadu se konalo 1 zasedání ONV. Schůzi zahájila předsedkyně okresní správní komise Marie Vobecká. Ta oznámila, že volby do ONV konané 30. září byly schváleny zemským národním výborem výnosem z 8. října 1945 číslo: KV-35. Takto bylo zvoleno 36 členů ONV a 36 náhradníků. Po složení slibu členů jednoho po druhém bylo přistoupeno k volbě předsedy. Tím byla opět zvolena Marie Vobecká. Po tomto kroku došlo na volbu náměstků, těmi byli zvoleni: Jan Nevečeřal, Emanuel Hoffmann a Petr Krejčí.¹³²

¹³¹ HLADÍKOVÁ, Věra. *Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993)*. archivní inventář. Č. 212. Ústí nad Labem, 2009, s. XXV - XXVI. [cit. 2013-03-11].
URL: <<http://www.usti-nad-labem.cz/cz/verejna-sprava/magistrat/odbory-a-oddeleni/archiv-mesta-usti-nad-labem/elektronicke-inventare-fondu-archivu-mesta-usti-nad-labem.html>>

¹³² Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 3. 11. 1945–28. 11. 1946, inv. č. 6, kart. 1.

6 Události po výbuchu muničního skladiště

V okrese Ústí nad Labem se vyskytovalo nepřehledné množství vojenského materiálu (zbraní a výbušnin), který po skončení druhé světové války zanechaly jednotky poraženého nepřítele. Tyto zbraně měly být zajištěny pro potřeby nově vznikající československé armády. Pro tento účel byl vybrán areál v cukrovaru v Krásném Březně. Jelikož tento podnik nefungoval od roku 1942, kdy bylo vybavení podniku odvezeno do německé říše, jevil se objekt jako zcela vhodný k tomuto účelu. Major Faktor, který byl pověřen posádkovým velitelstvím v Roudnici nad Labem, vybral 3 prázdné skladiště k tomuto účelu. Skladiště sloužila k shromažďování munice, výbušnin a proviantního materiálu. Trvalý personál těchto skladišť tvořilo 7 Čechů a 3 němečtí pyrotechnici. K pomocným pracem pak byli využíváni muži a ženy z internačního tábora na Skřivánku. Při katastrofě 31. července 1945 sehrál hlavní roli fakt, že sklad byl umístěn uprostřed městské čtvrti. Nehledě na fakt, že jako pomocný personál při nakládání s municí byli využíváni poražení nepřátelé.¹³³

Úterý 31. července, bylo jako jakýkoliv běžný pracovní den. Pohyb povolanych osob v areálu cukrovaru byl na denním pořádku. Strážní oddíl i s velitelem jako obvykle čítal 7 mužů. V půl 3 odpoledne se dostavil rotmistr Čapek, který vykonával funkci správce skladiště, avšak s ním přišli také 2 civilisté. Přes dotazy stráže k totožnosti osob byli odbyti, že se jedná o známé rotmistra Čapka. Jeho návštěvy zde nebyly nic neobvyklého a navíc měl na ně právo jako vykonavatel funkce správce. Naposled byl viděn při vstupu do skladu, pak následovala první detonace, při níž byl usmrcen.¹³⁴

6.1 Pogrom na německé obyvatelstvo

Exploze vyvolala rozruch u občanů pohybujících se v centru města. Jelikož ve výhledu na čtvrt' Krásné Březno brání Mariánská skála, srocující dav se odebral přes most Edvarda Beneše na druhý břeh Labe. Ihned po výbuchu vyrazili na místo neštěstí členové požárního sboru, okresní správní komise, policie a národního výboru. Část přihlížejících se pokusila odebrat se k místu neštěstí, ale bylo jim v tom hned v zárodku zabráněno kordonem Pohotovostního pluku Národní bezpečnosti. Davem logicky začaly zmítat emoce při sledování explozí, které byly ihned připisovány Němcům. Již tak vyhocenou situaci dovedl

¹³³ HAVEL, Jan, KAISER, Vladimír a PUSTEJOVSKY, Otfrid. *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005. 8–9 s. Memorabilia ustensis; sv. 9. ISBN 80-86646-11-4.

¹³⁴ Tamtéž, s. 17.

až k lynčování německých obyvatel výstup Geoga Schörghubera, který začal na mostě provolávat slávu Německu. Jeho jednání se mu stalo osudným a byl shozen z mostu do Labe. Ke zlepšení situace nepřispělo ani jednání 2 civilistů a 4 členů československé armády, kteří po svrženém němci začali střílet. Jemu se však podařilo ve zbídačeném stavu dostat na mělčinu, zde byl však těmito 6 pronásledovateli dostižen, zastřelen a po odebrání dokladů svržen zpět do Labe.¹³⁵

Lynčování mělo ještě další 2 ohniska a to kromě mostu ještě před hlavním nádražím a na dnešním Mírovém náměstí. Tyto události měli na svědomí ze začátku pouze jedinci či menší skupiny, ale situace se postupně zvrhla v davovou záležitost. Před nádražím byli muži a ženy bití pěstmi a poté si jeden z útočníků vzal dokonce i dřevěný obušek. Mnohem horší situace však panovala na Tržním, dnešním Mírovém náměstí. Zde se nacházela betonová protipožární nádrž o hloubce 2 metrů s kolmými stěnami. Nebohé oběti byly shazovány do nádrže a kamenovány. Ti, kteří byli ještě schopni plavat, byli pak tlačeni pod hladinu. Zde však do incidentu zasáhl předseda místního národního výboru Josef Vondra, který se pokoušel uklidnit situaci. Rozlícený dav se obrátil proti němu a pořádek zjednal až zásah skupiny československých vojáků.¹³⁶

V 16.30 skončila směna německým zaměstnancům Schichtových závodů a za 20 minut se střetli na mostě Edvarda Beneše s rozlíceným davem lidí. Opět následovala situace, kdy Němci byli svrháváni z mostu do Labe. Napadeným bylo v průměru přes 56 let, protože většina mladých Němců byla v tuto dobu stále v zajetí. Několik příslušníků 28 pluku se snažilo ochránit lynčované tím, že jim strhávali bílé pásy a německými pokyny je nasměrovali k železničnímu mostu mimo ohrožení. Část zaměstnanců, která se dostala přes most, byla vehnána do ulice V Jirchářích a tam zbíta Čechy. Okop u viaduktu byl plný zabíjených Němců, jejichž počet byl odhadován na 15–16.¹³⁷

6.2 Důsledky mimořádné situace ve městě

Důsledkem těchto událostí bylo vyhlášení výjimečného stavu předsedou ústeckého místního národního výboru Josefem Vondrou. Toto opatření se týkalo zákazu vycházení a srocování po 20. hodině a to jak pro Němce, tak pro Čechy pod pohrůzkou trestu smrti. Už kolem 17. hodiny vojsko a 1 pohotovostní pluk národní bezpečnosti začali vyklízet město. Již

¹³⁵ Tamtéž, s. 19–20.

¹³⁶ Tamtéž, s. 23–24.

¹³⁷ Tamtéž, s. 25–26.

v 18.25 bylo německé obyvatelstvo vzato pod ochranu a veškeré ulice města vyklizeny. Z výpovědí účastníků bylo zřejmé, že Němci jednali pasivně až do té míry, že se ani nebránili, ale s postupujícím časem se začali bránit a dokonce strhávat označení ve formě bílé pásky, aby znesnadnili identifikaci útočníkům. Docházelo tedy k incidentům i mezi samostatnými Čechy. Už hodinu po výbuchu se šířila v okrajových čtvrtích města zpráva o událostech a další Němci se díky tomuto drželi dál od centra města. Jako aktéři sehráli i svou roli členové uniformovaných složek avšak díky tomu, že využívali součástí bývalé německé výstroje, nebylo možno je identifikovat, tudíž nebylo jasné, jaký člen do které složky patří. Tedy zda se jednalo o příslušníky Revolučních gard, Finanční stráže, Sboru národní bezpečnosti nebo příslušníky jednotek strážících internační tábor.¹³⁸

O katastrofě v Krásném Březně a událostech následujících ve městě bylo jako první informováno ministerstvo vnitra a to v 16.30 předsedou místního národního výboru Josefem Vondrou. Vojenské složky s podáním správy otálely. Informace na hlavní štáb armády se dostaly až na popud policejního ředitelství. Neochota nižších složek armády informovat své nadřízené vzbudila u svých představených složek značnou nelibost. Podle rozkazu ministra obrany byly poslány do Ústí nad Labem jednotky z přilehlého okolí a Sbor národní bezpečnosti vyslal 2 nákladní vozy členů svého sboru. Hasičské jednotky dorazily s přilehlého okolí a z ústeckých podniků jako byla chemička a Schichtovy závody. Z Prahy byla vyslána Pohotovostní jednotka Pražské ústřední požární stanice a členové holešovické pobočky. Zdravotnickou pomoc obstarával personál místní nemocnice na dvou improvizovaných obvazistiších zřízených poblíž místa exploze. První zdravotnický oddíl z okolí dorazil z Děčína. Z Prahy byla pak vyslána na rozkaz ministra zdravotnictví výprava 2 autobusů zdravotnického personálu, sanitky a nákladní vozy s nutným materiálem.¹³⁹

Od 17 hodiny 31. července zasedal krizový štáb v budově budoucího sídla vedení národního výboru až do 5 hodin ráno následujícího dne. Štáb byl tvořen členy okresní správní komise, místního národního výboru, zástupců politických stran a bezpečnostních složek. Jako první akce byla zorganizování odvozu těl mrtvých Němců. Zápisy od počtu těl se liší. Je buď uváděno 23, nebo 24 mrtvých. V noci pak začaly probíhat výslechy.¹⁴⁰ Výslechy se týkaly osob zainteresovaných v případě výbuchu muničního skladiště v Krásném Březně.

¹³⁸ Tamtéž, s. 28–29.

¹³⁹ Tamtéž, s. 29–30.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 30.

Během dopoledne zasedal opět krizový štáb avšak už rozšířený o členy vyšetřujících komisí. V 10.40 dostal krizový štáb hlášení, že blíží k hranicím okresu kolona vozidel z Prahy a mezi jejími členy, že se nachází ministr vnitra Václav Nosek a ministr obrany generál Ludvík Svoboda. Tato zpráva způsobila, že členové správní komise v čele s Marií Vobeckou jako předsedkyní toho úřadu a několika dalších jedinců se vypravili koloně vstříc. Poté proběhlo na půdě sídla štábu jednání a následně se delegace odebrala na místo výbuchu. Již několik hodin při pobytu ve městě byli určeni podezřelí a následně označeni i jako viníci Němci.¹⁴¹ Počet obětí těchto událostí čítal 6 mrtvých vojáků, 2 německé pyrotechniky a 12 německých žen vykonávající pomocné práce. Mimo prostor cukrovaru by nalezen zedník Josef Vojtíšek, který zahynul při sekundární explozi odmrštěné munice.¹⁴²

¹⁴¹ Tamtéž, s. 36–37.

¹⁴² Tamtéž, s. 38–39.

7 1946–1947

První poválečné volby se konaly 26. května 1946 a jejich důležitosti si byly vědomi všechny politické strany Národní fronty. Jednalo se o první střet vlivu jednotlivých stran na politické scéně na území Československé republiky. Tyto výsledky měly být hlavním kritériem k sestavení Ústavodárného shromáždění určení podílu zastoupení v tomto úřadu a také zastoupení v národních výborech všech stupňů. Strany od těchto voleb očekávaly, že při obdržení velkého množství hlasů budou moci prosazovat svoji politickou koncepci, kterou do této doby díky paritnímu zastoupení nemohly prosazovat. KSČ prosazovala ve své volební kampani program určený na VIII. sjezdu strany. Hlavním programem bylo vytyčení si dvouletého plánu hospodářské obnovy Československa. Národní výbory díky tomuto plánu měly být zakotveny do ústavy a díky tomuto opatření mělo dojít k decentralizaci a modernizaci.¹⁴³

Výsledky po volbách byly tyto: „*V Českých zemích představoval podíl zástupců KSČ v MNV 45,2 %, lidovců 22,5 %, národních socialistů 17,7 %, sociálních demokratů 13,2 % a podíl členů bez politické příslušnosti činil 1,4 %. Pokud jde o ONV a ÚNV, bylo v českých zemích toto zastoupení: komunisté 43,9 %, národní socialisté 22,1 %, lidovci 18,7 % a sociální demokraté 15,3 % všech mandátů. V ZNV měli komunisté 40 %, národní socialisté 23 %, lidovci 21 % a sociální demokraté 16 % všech míst. Všichni nově zvolení předsedové ZNV byli členy KSČ.*“¹⁴⁴

Jak již bylo zmíněno, složení národních výborů všech stupňů měl určit výsledek voleb do Národního shromáždění. Toto mělo být provedeno na základě vládního nařízení ze dne 27. května 1946, č. 120 Sb., o obnovení národních výborů na základě výsledků voleb. Otázku volitelnosti řešil § 3 tohoto vládního nařízení tak, že na kandidátní listinu mohly být zapsány pouze osoby, kterým nebránil § 24 zákona číslo 28/1946 Sb. a měly trvalý pobyt v den podání kandidátní listiny v místě obvodu národního výboru, o který se jednalo. Konečnou úpravu volitelnosti řešily volební řády.¹⁴⁵

¹⁴³ KOCÍCH, Miroslav. Boj KSČ za prosazení národních výborů jako orgánů lidové moci (1944–1948). In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.-14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 116–117.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 117.

¹⁴⁵ ŠTAFL, Adolf, ed. *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*. Vydání první. V Praze: V. Linhart, 1947, [v tir.] 1946. 55 s. Sbirka právních pojednání; sv. 74.

„Doplňování nebo obnovení okresních (rovněž i zemských) národních výborů bylo upraveno směrnicemi ministerstva vnitra ze 21. ledna 1946, čj. B 2300–21/1–46.II/1, které byly vydány podle zmocnění obsaženého v § 1, odst. 4 vlád. nařízení č. 4/1945 Sb. ve znění vlád. nařízení č. 44/1945 Sb. a publikovány v částce 17. Úř. listu republiky Československé I ze dne 29. ledna 1946 pod bež. č. 300. Tyto směrnice byly nyní změněny, resp. zrušeny vlád. nař. č. 120/1946 Sb. o obnovení národních výborů na podkladě voleb do ústavodárného Národního shromáždění a směrnicemi ministra vnitra ze dne 13. června 1946, Ú. l. I. částka 1422, bež. č. 104. Podle § 22 posléze cit. směrnic pozbyly dříve uvedené směrnice ministra vnitra ze dne 21. ledna 1946 účinnosti, pokud odporují novým směrnicím.“¹⁴⁶

Co se týkalo nástupu případných náhradníků řešil § 6, odst. 3 vlád. nařízení z 27. května 1946 č. 120 Sb., a to tak, že nastupovali v pořadí, v jakém byli umístěni v kandidátních listinách. Tím si strany zajistily dostatečný počet náhradníků pro nejbližší období.¹⁴⁷

Konec roku 1947 se nesl ve znamení politických rozporů mezi pravicovými a levicovými stranami. Hlavním bodem tohoto sváru se stala příprava nové ústavy. Levicové strany proklamovaly skutečnosti, že pravicové snahy brzdí nový vývoj a že stav byl stále stejný jako v říjnu 1946. Boj o zakotvení národních výborů probíhal na úrovni subkomisí a v ústavním výboru. Největším bodem sváru byl problém podřízenosti národních výborů orgánům vyšší moci, tedy ministerstvu vnitra. Snahou pravice bylo prosadit, že zvolený jedinec je pouze odpovědný svým voličům a také proti tomu, že instituce národního výboru vykonává veškerou správu, pokud nebyla přidělena jinému orgánu. Ústavodárné národní shromáždění, tedy přesněji jeho ústavní výbor a komise zpracovávaly návrh nové ústavy 14 měsíců. Jeden z původních návrhů vypracoval prof. dr. Procházka pod vedením Klementa Gottwalda. Tento návrh byl ovšem neustále pod palbou kritiky pravice. Ta ovšem nikdy nepředložila návrhy řešení sporných otázek. Na konci roku 1947 se stále v návrhu ústavy vyskytovalo 30 sporných bodů. Mezi tyto nejožehavější body patřily otázky znárodnění majetku, otázky zřízení ústavního soudu a zmiňované postavení národních výborů. Počátkem roku 1948 jednání uvízla na mrtvém bodě. Z této situace byli obviňováni členové pravicových stran a v extrémních případech se hovořilo o sabotáži z jejich strany. Této situaci učinil konec až 25. únor 1948.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 55.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 55.

Co se týkalo voleb roku 1946 v pohraničí, získala dominantní postavení KSČ. Ve všech okresech získala přes 50 % hlasů, vyjma okresu teplického, kde získal 45,7 %. Na volební situaci v pohraničí se projevila řada problémů, které postihly ostatní strany při jejich zakládání. V některých oblastech získala KSČ 80–90 % hlasů. V pohraničí se dostavilo k volebním urnám dne 26. května 1946 1 200 000 voličů. Na základě výsledků voleb 27. května vstoupilo nařízení o obnově národních výborů a komunisté zaujali svá místa.¹⁴⁸

7.1 Situace v Ústí nad Labem 1946

V Ústí nad Labem byla situace následující: První schůze pléna ONV v roce 1946 se konala ve dne 16. února 1946 a zabývala se převážně řešením odsunu a nakládáním s německým obyvatelstvem. Hlavním bodem bylo řešení situace s Němci, jímž byly odejmuty antifašistické legitimace, a načež byli vystěhováni hromadně do čtvrti Střekova. V zápisu plenární schůze bylo zdůrazněno, že sestěhování má probíhat slušně. Ve věcech rakouských příslušníků se mělo postupovat dle platných směrnic, tedy trvat na konfiskaci jejich majetku. Byla zvolena komise určená ke zkoumání spisů z úřadu bývalého vládního prezidenta ve složení Burian, Hlavatý, Dušek a JUC. Žižka. Byly ustanoveny 4 nalézací komise. Dále byla přednesena zpráva o stavu zřízení sběrného tábora ve Všebořicích. V rámci přidělové akce se okresní národní výbor zajímal o štěrkovny, lomy a cihelnu, ale také o pivovar ve Velkém Březně. K situaci ve městě poškozeného nálety se vyjadřovala zpráva o nebezpečí sutin ve městě. Téměř rok po skončení války se nacházely na území města a představovaly zdravotní riziko jako zdroj potenciální nákazy. Pod těmito troskami se totiž stále nacházela těla obětí náletů. Návrh řešení spočíval v žádosti o podporu MNV při odklízecích pracích, pro všechny obce byla stanovena dávka ve výši 10 % z ceny lístku na každé zábavě. A pověření osob, konkrétně Búrgla a Mýtiny k organizaci odklizení škod a sutin ve městě.¹⁴⁹

Pátá plenární schůze ze dne 24. března 1946 se zabývala na popud členů KSČ podáním rezoluce vládě Československé republiky k situaci nastalé ve Španělsku. To se jediné stalo po skončení 2. světové války útočištěm fašistů v Evropě. Požadavek mířil k vládě, aby se na mezinárodním poli zasadila o vypořádání se s Frankovým režimem. Dalším bodem byla stížnost kvůli neumožnění přístupu ke spisům vládního prezidenta. Také byla podána

¹⁴⁸ RADVANSKÝ, Zdeněk. Národní výbory ústecké průmyslové oblasti a jejich podíl na osídlování pohraničí v letech poválečného revolučního procesu. In: *VI. vědecká archivní konference: Revoluční národní výbory, osídlování pohraničí a význam národních výborů při zajišťování národně-demokratického procesu v ČSR v letech 1944–1948*. Litoměřice: Státní oblastní archiv, 1989, s. 24–25. Acta Litomericensia.

¹⁴⁹ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 3. 11. 1945–28. 11. 1946, inv. č. 6, kart. 1.

zpráva o návštěvě předsedy vlády Zdeňka Fierlingera a britského a amerického důstojníka, kteří předali děkovné dopisy lidem podporujícím jejich krajany v zajetí.¹⁵⁰

Schůze okresního národního výboru 8. května 1946 se konala v Tyršově domě a to za účasti členů národních výborů a to místních i revolučních a správní komise. Marie Vobecká jako předsedkyně okresního národního výboru zahájila schůzi vzpomínkou na padlé oběti při boji o svobodu. Poté se přihlásil o slovo Alois Jůza. Ten ze své pozice člena revolučního národního výboru podal svědectví o převzetí moci ve spolupráci s německými antifašisty. Také podal svědectví o jednání s německými orgány jak civilními, tak vojenskými.¹⁵¹

V pořadí již 7 schůze okresního národního výboru ze dne 3. července 1946 se zabývala rozdělením mandátů okresního národního výboru. Marie Vobecká jako předsedkyně okresního národního výboru konstatovala podle zápisu ze schůze konané dne 18. června, politické mandáty do okresního národního výboru, celkem 36, byly rozděleny takto: 20 mandátů obdržela Komunistické strana Československá, 7 mandátů Československá sociální demokracie, 2 mandáty Československá strana lidová a 7 mandátů Československá strana národně socialistická. Rozdělení mandátů bylo považováno za platné, jelikož nebyly podány žádné námítky. Dle § 1. odstavce 1 směrnic ministerstva vnitra ze dne 13. června 1946 o ustanovení obnovených národních výborů a volbě jejich složek. Schůzi až do jmenování komise pro volbu složek okresního národního výboru řídil dosavadní předseda, tedy Marie Vobecká. Vzhledem k počtu členů obnoveného národního výboru, z nichž bylo přítomno 35 členů, tedy více než polovina, tím splnili požadavek podle § 2 odstavce 2 shora uvedené směrnice a tak mohla být zahájena volba složek okresního národního výboru. Po složení slibu členů byl přednesen dotaz Marie Vobecké zda kromě předsedy a jeho 2 náměstků budou voleny komise. Na návrh Antonína Týce byly na této schůzi určeny počty a druh komisí. Podle § 2 odstavce 2 směrnic byla zřízena volební komise o 4 členech po jednom z každé strany. Předsednictví se ujal Jan Loučka (Národní socialista) z pozice nejstaršího člena. Jan Nevečeřal vyhláší sružení 3 stran, tedy vyjma KSČ a požaduje získat pozici 1. místopředsedy. Proti okamžitě vystupuje zástupce KSČ Antonín Týc s prohlášením, že díky tomuto kroku se sružení vyloučilo z volby dalších náměstků. Proti tomu se ohrazují zástupci jak lidové strany, tak sociální demokracie s argumentací, že neučinili souhlas s požadavky Jana Nevečeřala a požadují volbu III. náměstka. Po ostré výměně názorů

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

k výkladu směrnic KSČ provedla volbu II. a III. místopředsedy. Výsledek voleb je takový: předsedou zvolena jednomyslně Marie Vobecká, II. místopředsedou Dr. Ferdinand Prchal, III. místopředsedou Antonín Týc. Sdružení stran získalo pozici I. náměstka, kterým se stal Alois Jůza. Následovalo zvolení 8 členné rady a zřízení komisí. Komise byly: bezpečnostní, průmyslová a živnostenská, zemědělská, správa národního majetku, válečné škody a osidlovací (tyto 3 jako jedna), osvětová a tělovýchovná, sociální a zdravotnická, zásobovací, komunální, dopravní, silniční správa a technická, finanční, družstevní.¹⁵²

Již 10. schůze pléna rady okresního národního výboru ze dne 30. října 1946 byla svolána 16.30 a účastnilo se jí 29 členů a byla způsobilá k vynášení usnesení. Tato schůze byla výjimečná tím, že se jednalo o první schůzi okresního národního výboru řízenou novým vydaným jednacím řádem ministerstva vnitra ze dne 3. října, který měl nabýt účinnosti 25. října 1946. Na této schůzi předsedkyně Marie Vobecká zdůraznila odjezd posledního evakuačního vlaku s Němci z okresu jako historické vítězství národa českého. Ve svém projevu vyzdvihla několik okamžiků z novodobé historie, např. boj obyvatel pohraničí o Československo ať už před 1. světovou válkou nebo v letech 1933–1938. Na tomto jednání se řešila situace odvolání Antonína Týce z rady pléna okresního národního výboru a Jana Nevečeřala z členství v radě okresního národního výboru. KSČ navrhuje na zvolení do rady Marcela Vaverku, ovšem Strana národně socialistická podává návrh na člena rady Sýkoru, který měl již převzít silniční referát. Aklamací byl zvolen: Loučka a straně národně socialistické byl přiznán post třetího místopředsedy. Co se týkalo návrhu stran, byl Marcel Vaverka zvolen členem rady ONV, kulturním a školským referentem. Sýkora byl také zvolen členem rady ONV a silničním referentem. V rámci jednání byly také zmíněné náklady na odsun Němců z okresu ve výši 3,5 mil. Kčs a 23. mil. Říšských marek.¹⁵³

Dne 17. listopadu 1946 probíhala schůze pléna národního výboru. Této schůze se účastnilo 25 z 36 členů ONV, což ovšem nebyl problém, protože schůze byla schopna i v tomto počtu vydávat usnesení. Na schůzi byli přizváni i členové MNV z okresu, aby mohli vyslechnout zprávu o konferenci předsedů ZNV a ONV a také ve smyslu nového jednacího řádu mohli učinit nové připomínky k dvouletému plánu. Plénum také schválilo návrh, aby se město stalo MNV s vlastním statutem za podmínky, že město převezme na svá bedra stavbu labského

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

mostu a další břemena jako například nemocnice. Podle svých možností, kterou jim dovolovala daňová základna.¹⁵⁴

7.2 Události v roce 1947 a resignace Marie Vobecké

Dne 27. února 1947 odstoupila ze své funkce předsedkyně Okresního národního výboru Marie Vobecká ze zdravotních důvodů.¹⁵⁵ Po tomto kroku se hned objevily spekulace, že skutečným důvodem není zdravotní stav, ale politická záminka. Na tuto zprávu reagoval ošetřující lékař Marie Vobecké ve vyčerpávající zprávě o jejím zdravotním stavu podané okresnímu národnímu výboru. Stěžejním problémem byly problémy se srdcem a další přidružené nemoci. Zprávu o jejím stavu podával MUDr. Ferdinand Prchal.¹⁵⁶

Na první schůzi pléna okresního národního výboru ze dne 7. března 1947, kterou vedl Alois Jůza ze své pozice náměstka, jelikož funkce předsedy nebyla zatím obsazena. Prvním krokem bylo složení slibu 2 nových členů a jedním z těchto členů byl Štěpán Chalůš. Dr. Hönig podal zprávu o resignaci Marie Vobecké a také následném provedení doplnění 7 členů. Následovala volba nového předsedy. Byl podán návrh na osobu Štěpána Chalůše jako předsedy. Štěpán Chalůš byl zvolen předsedou jednomyslně a stal se tedy již čtvrtým předsedou okresního národního výboru v pořadí. Jeho předchůdci byli Marie Vobecká, Oldřich Kohout a František Hájek.¹⁵⁷

Druhou schůzi pléna okresního národního výboru konanou již 9. června řídil nový předseda Štěpán Chalůš. Před zahájením schůze bylo nutné vyřešit otázku vrchní správy okresní nemocnice v Ústí nad Labem. Po zahájení schůze bylo usneseno zvolit místopředsedy. Za tímto účelem byli do volební komise navrženi: Loučka za národní socialistky, Růžička za stranu sociálně demokratickou, Marek za stranu lidovou a za KSČ Talpaš. Předsedou volební komise se stal Loučka z pozice nejstaršího člena a tak zahájili podávání návrhů. V rámci dohody politických stran v ONV a rady padl návrh na zvolení členů aklamací. Prvním náměstkem se stal Alois Jůza (sociální demokrat), druhým Marcel Vaverka (KSČ) a třetím Jan Loučka (národní socialista).¹⁵⁸

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Resignace předsedkyně ONV Marie Vobecké, inv. č. 334, kart. 64.

¹⁵⁶ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zdravotní stav Marie Vobecké, odstoupení z funkce, inv. č. 333, kart. 64.

¹⁵⁷ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 7. 3. 1947–1. 12. 1947, inv. č. 6, kart. 1.

¹⁵⁸ Tamtéž.

Smutnou událostí, která zasáhla ONV bylo úmrtí bývalé předsedkyně Marie Vobecké dne 11. července 1947.¹⁵⁹

Dne 15. října 1947 se uskutečnila třetí schůze pléna ONV. Ještě před samotným zahájením schůze byla uctěna památka Marie Vobecké 2 minutami ticha a také oběti tragické nehody tramvaje na Bukově. Plénum ONV jednalo o snížení členů komisí na 7, pokud to ovšem dovoľoval zákon a to tak, že 4 členové z KSČ a po jednom členu ze zbývajících 3 stran. V rámci redukce členů byli odvoláni takzvaní virilní členové, tedy zástupci různých zájmových organizací. Dále pak byly řešeny požadavky rady na usnesení, které vyžadovalo zakotvení národních výborů v ústavě a také uzákonění krajského zřízení.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Koncept úmrtního oznámení Marie Vobecké, inv. č. 335, kart. 64.

¹⁶⁰ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 7. 3. 1947–1. 12. 1947, inv. č. 6, kart. 1.

8 1948

Únorové události z roku 1948 znamenaly výrazný zásah do činnosti národních výborů a jejich složení. Akční výbory národní fronty měly za úkol odstranit všechny nevyhovující zaměstnance těchto organizací. Ti byli okamžitě nahrazováni novými členy delegovanými jednotlivými politickými stranami Národní fronty. Ministr vnitra vydal dne 25. února 1948 vyhlášku o odvolávání členů národních výborů, o kterém rozhodovali předsedové zemských národních výborů. Tímto krokem získala KSČ ve všech typech národní fronty mnohem silnější pozice. V některých národních výborech se počet členů vyšplhal až k 70 %. Čistky postihly převážně lidovou stranu a národní socialisty. Jejich počty se pohybovaly průměrně okolo 5 %. Očista spočívala v odvolání zaměstnanců z funkcí, případným rozvázáním pracovního poměru a starší zaměstnanci národních výborů byli posláni do penze. Čistky postihlo v Československu na 965 zaměstnanců národních výborů ze všech stupňů. Jádro akčních výborů národní fronty tvořili členové národních výborů. Po vítězném únoru byl stanoven Akční program vlády obrozené Národní fronty. Program byl předložen Klementem Gottwaldem 10. března 1948. Hlavním bodem se stalo dokončení nové ústavy. K tomuto posloužily směrnice ÚV KSČ, osobní názory Klementa Gottwalda. Definitivní podobu dal ústavě prof. dr. V. Procházka a tato verze byla předložena prezidentu republiky a Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty.¹⁶¹

8.1 Ústava z 9. května

Dne 14. dubna 1948 byla ústava schválena na všennárodní diskuzi. Ke dni 9. května 1948 se konalo slavnostní zasedání Ústavodárného národního shromáždění k příležitosti přijetí nové ústavy. Přijetí ústavy bylo významným krokem novému společenskému řádu: a to socialismu.¹⁶²

*„Ústava 9. května tím, že kodifikovala národní výbory jako nositele a vykonavatele státní moci v místech své působnosti, ukončila dlouholetý boj KSČ za prosazení národních výborů jako orgánů lidové moci.“*¹⁶³

¹⁶¹ KOCÍCH, Miroslav. Boj KSČ za prosazení národních výborů jako orgánů lidové moci (1944–1948). In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.–14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 124–125.

¹⁶² Tamtéž, s. 126.

¹⁶³ Tamtéž, s. 127.

„Mezníkem pro vývoj národních výborů se stala Ústava 9. května, která právě zakotvila dosavadní vývoj lidové správy a dala základ pro úplnou strukturální přestavbu celého státního aparátu, tedy i veřejné správy.“¹⁶⁴

8.2 Celostátní sjezd a tvorba programu

Ve dnech 26.–27. června 1948 se uskutečnil celostátní sjezd zástupců národních výborů. Program toho sjezdu překládal Václav Nosek ze své pozice ministra vnitra. Mezi 7 hlavních zásad patřilo:

- 1. „V lidové demokracii si lid zákony nejen dává, ale také je provádí. Odstraňuje se rozdíl mezi samosprávou a státní správou, volené orgány (tj. národní výbory) vykonávají veřejnou správu jako orgány státu.*
- 2. Správní orgány lidové demokracie jsou v zásadě voleny lidem. Rozhodování a kontrola výkonu veřejné správy je v rukou volených zástupců lidu, úřednický aparát je jejich spolupracovníkem a odborným pomocníkem.*
- 3. Správní orgány lidové demokracie jsou lidu odpovědné a lidem kontrolovány. Lid musí mít možnost odvolat člena národního výboru, neplní-li své povinnosti.*
- 4. V lidové demokracii je lid trvale účastněn výkonu správy. Spolupráce s lidem je jedním z hlavních znaků nové lidové demokratické správy. Národní výbory, chtějí-li úspěšně řídit politickou, hospodářskou, sociální a kulturní výstavbu svého obvodu, mohou to činit jedině za účinné pomoci občanstva.*
- 5. V lidové demokracii je zájem dílčí vždy podřízen vyššímu zájmu celku.*
- 6. Plánování je základní zásadou lidově demokratické správy. Národní výbory jako představitelé lidově demokratické správy. Národní výbory jako představitelé lidově demokratické správy v obcích, okresech a krajích se účastní vypracování a provádění jednotného hospodářského plánu a v jeho rámci plánují a řídí sociální a kulturní budování území.*
- 7. Národní výbory střeží lidově demokratický právní řád. Trestají škůdce lidově demokratické zákonitosti a na druhé straně podporují všechny občany, kteří zákony plní a chrání je proti škůdcům a sabotérům.“¹⁶⁵*

Hlavní představitelé národních výborů s entuziasmem přijali tento program. V průběhu roku 1948 docházeli na ministerstvo vnitra připomínky a náměty od národních výborů,

¹⁶⁴ ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945–1960. In: *Sborník archivních prací*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, s. 70. ISSN 0036-5246.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 70.

ba dokonce i od jedinců, které měly zlepšit práci národních výborů. Většina těch připomínek byla využita v zákonných normách, které reorganizovaly činnost národních výborů.¹⁶⁶

8.3 Změny ve struktuře národních výborů

Hlavní změnou ve struktuře národních výborů bylo zavedení krajského zřízení. K tomuto kroku dopomohl zákon č. 280/1948 Sb., byly zrušeny zemské národní výbory v Praze, Brně a expositura v Ostravě. Vzniklo tedy 19 krajů z toho 13 na území dnešní České republiky. Tímto krokem chtěli dosáhnout lepší hospodářské celistvosti s ohledem na složení obyvatelstva a jejich počet. Myšlenkou obnovy krajů se zabývaly již ve 20 letech 20. století. Tomuto pokusu učinil přítrž organizační zákon z roku 1927. Tvůrci zákona č. 280/1948 Sb. se snažili, aby kraj měl maximální rozlohu 5 000 km², populace se měla pohybovat okolo 500 000 obyvatel. Z tohoto modelu se výrazně odlišoval jen Pražský kraj se svou rozlohou 9 000 km² s 2 000 000 obyvateli. Jméno krajů se odvíjela od místa, kde sídlil krajský národní výbor.¹⁶⁷

8.4 Vliv událostí února 1948 na situaci v Ústí nad Labem

Situace v Ústí nad Labem byla následující. První zasedání rady pléna po únorovém převratu se konalo 23. března 1948. Předseda Štěpán Chaluš oznámil záměr ministerstva vnitra podle vyhlášky z 25. 2. 1948, že působnost předsednictva přechází na předsedu ONV. Dále bylo oznámeno odvolání 22 členů národních výborů z ONV dle návrhu Akčních výborů Národní fronty. Na místa odvolaných byli navrženi noví členové, a to v poměru členů stran byl tedy: 22 KSČ, 8 Sociální demokraté, 3 KRO a 3 odb. složky. Byla provedena volba 3 místopředsedů ve složení Marcel Vaverka, Hubert Hořejš za KSČ a za KOR Petr Sedlák. Komunální referent navrhl zmocnit radu o provedení volby 25 komisí. Komise měly být 7 členné vyjma zdravotní a školní, které měly být 12 členné. Rady byly osazeny v tomto poměru: 4 KSČ, 1 Sociální demokracie, 1 KRO a 1 odbojové složky. Dvanáctičlenná komise byla obsazena ve stejném poměru jako rada ONV. Na této schůzi byl přítomný člen ZNV S. Drahorád. Této situaci využívají členové ONV k intervenci kvůli náhradě škod při výbuchu v Krásném Březně a také poskytnutí nových sil ONV. Dále byla podána zpráva osidlovací komise, že počet obyvatel v okrese překročil 100 000.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 70–71.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 71.

¹⁶⁸ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945- 1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 23. 3. 1948–14. 12 1948, inv. č. 6, kart. 1.

Druhá schůze pléna ONV se udála 22. června 1948. Během ní předseda ONV předal její vedení prvnímu náměstkovi Hubertu Hořejšovi a odešel. První náměstek oznámil rezignaci Štěpána Chaluše z funkce předsedy a členství ONV Ústí nad Labem. Rezignace byla přijata všemi hlasy přítomných. Dále Hubert Hořejš oznámil, že přijetím rezignace pozbývají funkce i všichni náměstkové a bylo tedy nutné zvolit nejen předsedu, ale i jeho náměstky. Tak byla zvolena volební komise, jejímž předsedou se stal Vincent Jirkovský. Podle podaného návrhu byl na pozici předsedy navržen František Černý a jako jeho náměstci Hubert Hořejš na pozici 1. náměstka, Marcel Vaverka na 2. náměstka za KSČ a Petr Sedlák na 3. náměstka za KOR. Všichni kandidáti byli zvoleni jednomyslně při hromadné volbě.¹⁶⁹

Na třetí schůzi pléna ONV 5. října 1948 byly předneseny zprávy o fungování jednotlivých referátů. Referent bezpečnostního referátu Hořejš podal návrh na zřízení výchovného tábora pro šířitele šeptavé propagandy, opilce a povaleče na žádost rezolucí vzniklých v průmyslových podnicích. Vzhledem k tomu, že nebyl k tomuto jednání dán právní základ příslušnými směrnicemi, bylo rozhodnuto využít starých zákonných ustanovení. Princip tohoto tábora spočíval v tom, že zde zdejší trestanci budou dostávat mzdu, ze které jim budou strhávat náklady za stravu, ubytování a zbytek dostane rodina.

Předseda podal návrh na reorganizaci veřejné správy podle ujednání vzešlých na Kroměřížském sjezdu. Na žádost ministra vnitra Václava Noska měly všechny národní výbory vyjádřit své připomínky k tomuto kroku. Poté se rozběhla diskuze k dané tématice.¹⁷⁰

Čtvrtá schůze pléna okresního národního výboru uskutečněná 23. listopadu byla schůzí slavnostní, a to zejména kvůli jmenování prezidenta Klementa Gottwalda čestným občanem ve všech obcích v ústeckém okrese na počest jeho 52 narozenin. Tento fakt byl projednán a následně odsouhlasen členy pléna ONV.¹⁷¹

Poslední schůze pléna ONV zasedla 14. prosince 1948. Byly doplněny stavy členů za rezignující a odvolané. Jako nejdůležitější orgán v oboru výživy byla zvolena mimořádná vyživovací komise. Tato komise byla v činnosti, ale bylo nutno provést formální volbu dle návrhu OAV NF.¹⁷²

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

9 Jednotný národní výbor

Jednotné národní výbory existovaly na našem území v letech 1949-1954. Tento nový typ správního úřadu neměl obdoby v dalších socialistických zemích. Zavedením tohoto článku správy ve zdejší soustavě způsobilo však problém, jelikož na tento článek správy nebylo pamatováno v Ústavě 9. května. Ústava dělila území na kraje, okresy a obce. Tedy národní výbory byly: krajské, okresní a místní. Otázku vzniku jednotných národních výborů a následného zrušení této organizace má na svých bedrech ministerstvo vnitra a jeho příslušné odbory a samozřejmě předsednictvo vlády. Dne 1. ledna 1949 vznikly na našem území podle zákona č. 280/1948 Sb. kraje. Tímto krokem došlo ovšem k situaci, kdy v krajských městech byly soustředěny všechny 3 typy národních výborů. Každý z nich měl svůj rozsáhlý administrativní aparát a zpracovávaly souběžně stejný druh agendy.¹⁷³

9.1 Návrh na lepší efektivitu fungování správy

Řešení tohoto problému vzešlo z iniciativy Ústředního národního výboru v Ostravě spolupracujícího s Ústředním národním výborem v Brně. Řešení spočívalo v zjednodušení a uspořené finančních prostředků spojením místní a okresní správy. Myšlenka sloučení spočívala v tom, že z města a okresu měl vzniknout jediný okres spadající pod jediný orgán státní správy a to jednotný národní výbor. Působnost vykonával jako okresní národní výbor a na území města spadal do jeho kompetence místní národní výbor. Výhoda tohoto řešení byla spatřována převážně v těchto bodech:¹⁷⁴

1. *„Bude možno úplně likvidovat starý byrokratický magistrát v statutárních městech a vytvořit na jeho místě nový orgán schopný provádět výstavbu ve městě i v okrese.*
2. *Dělnictvu, které pracuje v městě, ale bydlí z velké části na venkově, bude tak dána možnost účastnit se přímo na správě města a působit k jeho přebudování podle potřeb a zájmů dělnické třídy.*
3. *Bude docíleno značné úspory na úřednickém aparátu, na budovách a věcném vybavení: někde bylo očekáváno 20 až 30 % zmenšení osobních stavů. Tato naděje na úsporu*

¹⁷³ JIŘÍK, Karel. Zvláštní postavení jednotných národních výborů v organizaci národních výborů v letech 1949–1954. In: *II. severomoravské archivní sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.–14. XI. 1984.* Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 361.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 362.

personálu vyhovovala základní tendenci, jejímž účelem bylo podporovat a rozvíjet v krajských městech spíše dělnické prostředí než prostředí úřednické.

4. *Novou úpravou bude odstraněna situace, kdy vedle sebe fungují dva úřednické aparáty, jež mají do značné míry stejnou agendu, a bude zároveň docíleno zvýšení operativnosti a pružnosti veřejné správy.*
5. *Bude lepší možnost využití odborníků městské správy též pro potřeby venkovského okresu.*
6. *Odpadne nutnost zřizovat v statutárních městech, resp. v městech se zřízeným magistrátem zvláštní referáty pro agendu finanční a agendu práce a sociální péče a dvě velitelství SNB.*
7. *Bude možno odstranit dělicí čáru mezi městem a jeho venkovským zázemím, jež byla dříve překážkou řádnému a jednotnému obstarávání některých otázek, zejména z oboru plánovací a stavební služby, mobilizace pracovních sil, ve věcech bezpečnostních, dopravních aj.*¹⁷⁵

Navíc bylo podle argumentace odpůrců nová úprava správy proti Kroměřížskému programu, který požadoval, že větší část agendy měla být přenesena z okresních národních výborů na místní.¹⁷⁶

9.2 Zřizování jednotných národních výborů

Dle zákona č. 142/1949 Sb. byly dne 11. května 1949 zřízeny v krajských městech jednotné národní výbory. Výjimku tvořily Praha, Brno a Bratislava. Nacházely se v: Plzni, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Pardubicích, Jihlavě, Olomouci Ostravě a Zlíně. Na Slovensku pak v Nitře, Banské Bystrici, Žilině, Košicích a v Prešově. Úkolem jednotného národního výboru bylo vykonávat funkci okresního národního výboru v městské i venkovské části okresu a na území města funkci místního národního výboru. Členskou základnu tvořilo v jednotných národních výborech 48 členů. Speciální typ jednotného národního výboru byl ustanoven v Opavě a Vysokých Tatrách. Jednotný národní výbor situovaný ve Vysokých Tatrách nespravoval žádné obce, což bylo dáno tím, že jeho území bylo určeno k lázeňským a rekreačním účelům. Vykonával funkci místního a zároveň okresního národního výboru. Plénium tvořilo jenom 24 členů tedy méně, než měl místní národní výbor na základě ustanovení vlády č. 14/1950 Sb. Jak již bylo

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 362–363.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 363.

zmíněno v Brně, Praze a Bratislavě vykonaly činnost ústřední národní výbory a do jejich kompetencí spadaly kompetence místních a okresních národních výborů. Pražský ústřední národní výbor vykonával krajskou správu.¹⁷⁷

Ústřední národní výbory v Brně a Bratislavě a také jednotné národní výbory byly podřízenými orgány krajských národních výborů a výkon jejich složek se řídil předpisy vydanými pro okresní národní výbory (hlavně vládní nařízení č. 139/1949 Sb.). Tímto nařízením bylo předepsáno, že jednotný národní výbor musí zasedat minimálně 4 krát do roka a schůze rady a komisí se konají dle potřeby. Vládním nařízením č. 14/1950 Sb. bylo nařízeno, že plénum místního národního výboru je povinno zasedat minimálně jednou za 2 měsíce a rada dvakrát do měsíce.

Dne 11. května zahájilo svoji činnost 18 jednotných národních výborů, jejich okresy se lišily svou velikostí území, počtem obyvatel a jejich sociálním složením.¹⁷⁸

Tuto teorii potvrzovaly statistické údaje z roku 1949. Na našem území však bylo několik okresů, jejichž význam a hospodářská struktura se vyrovnávaly jednotným národním výborům, nebo dokonce měly lepší předpoklady, aby instituce jednotných národních výborů byla uplatněna právě u nich. Zákon č. 142/1949 Sb. umožňoval vznik jednotných národních výborů i v jiných okresech, nikdy k tomuto kroku nedošlo. Jednotné národní výbory fungovaly podle předpisů a měly stejné pravomoci jako okresní národní výbory. Možnost zřizování obvodních rad jako složek jednotného národního výboru byla dána zákonem č. 142/1949 Sb. Tohoto faktu mohly využít jen jednotné národní výbory a ústřední národní výbor, naproti tomu tuto možnost neměl okresní národní výbor. Zákon umožňoval přizpůsobit organizaci a působnost rady podle místních poměrů. Rozdělení obvodů a počty členů spadaly do pravomoci krajských národních výborů též jejich organizace. Předseda a jeho náměstkové byli voleni zasedáním plenární schůze. Ten pak určoval působnost obvodních rad.¹⁷⁹

9.3 Obvodní rady

Obvodní rady vznikaly ze začátku jen ve městech s větším počtem obyvatel, která byla sídlem jednotných národních výborů a to hlavně v jejich okrajových částech připojených k nově vzniklému jednotnému národnímu výboru. K datu 31. července 1951 se vyskytovaly obvodní rady na území Československa ve všech oblastech se zřízeným jednotným národním

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 364.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 364–365.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 366–367.

výborem vyjma Českých Budějovic, Jihlavy a Karlových Varů. Největší počty obvodních rad měla Ostrava a Liberec a to celých 10, hned za nimi pak následovaly Pardubice a Hradec Králové s 9.

9.4 Důvěrníci lidové správy

Významnou pomoc jednotným národním výborů poskytovali důvěrníci lidové správy. Tato funkce vznikla roku 1950. Úkolem důvěrníků byla spolupráce s obvodními radami, a díky blízkému styku občany mohli přicházet s náměty, návrhy či kritikou. Významnou roli jednotných národních výborů v letech 1949–1954, kterou sehráli na politickém kulturním a hospodářském poli naší republiky, nelze opomenout. Tato instituce soustředila v této době do svých rukou celkový výkon veřejné správy včetně pravomocí a staly se orgánem univerzálním.¹⁸⁰

9.5 Důsledky reorganizace ve snaze o nalezení optimální formy

Ve státní správě se promítaly problémy spojené s častou reorganizací, avšak cílem těchto reorganizací bylo najít optimální formu a rozmístění pravomocí orgánů státní správy, aby státní správa byla co nejekonomičtější a zároveň účinná. Postupem času praxe ukázala nevhodnost spojení správy okresu se správou města. Díky velikosti okresů nebylo možné všude dosáhnout ideálních podmínek a to 35 000 obyvatel s rozsahem 60–80 obcí. Problém přílišné velikosti se týkal i Ústí nad Labem, které s 87 obcemi značně převyšovalo dané kvóty. Problém představovalo hlavně zanedbávání politické a hospodářské činnosti krajských měst, opačným faktorem byla úspora hospodářských sil, budov a využití odborných pracovníků. Došlo také k upevnění vztahu mezi městem a venkovem. V polovině roku 1950 krajské národní výbory začaly poukazovat na nedostatky v činnostech spadající pod jednotné národní výbory. V Bánské Bystrici a Českých Budějovicích šly tak daleko, že prosazovaly zrušení jednotných národních výborů.¹⁸¹

V roce 1954 dospěla situace do bodu, kdy jednotné národní výbory byly zrušeny na základě zákona č. 13/1954 Sb. Situací, která k tomu vedla, bylo, že se ocitla v nevýhodě krajská města proti menším městům. Na základě zmiňovaného zákona byly jednotné národní

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 367–368.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 368–369.

výbory zrušeny a v sídlech krajských národních výborů vznikly městské národní výbory, které byly postaveny na úroveň okresních národních výborů.¹⁸²

9.6 Jednotný národní výbor v Ústí nad Labem

Konkrétní vývoj situace v Ústí nad Labem byl takový: Ustavující schůze Jednotného národního výboru v Ústí nad Labem se konala 26. června 1949. Inženýr Hora jako 1. náměstek předsedy krajského národního výboru prohlásil, že byl vytvořen zákonem č. 142/1949 Sb. nový typ národních výborů zřizovaných v sídlech krajů, tedy jednotný národní výbor. Tento výbor vykonával na území okresu působnost okresního národního výboru a na území krajského města působnost místního národního výboru. Členové a náhradníci byli jmenováni pouze přechodně, než budou působit orgány ministerstva vnitra na návrh OAV NF podaný prostřednictvím KAV NF. Výnosem ze dne 18. června 1949, 162/6-18/6-1949-I/5 byl jmenován jednotný národní výbor v Ústí nad Labem. V počtu 48 členů a 16 náhradníků. Po složení slibu došlo k volbě předsedy a jeho náměstků. Na návrh OAV NF a schváleno KAV NF byli zvoleni: předsedou František Černý, 1. náměstkem předsedy Hubert Hořejš a 2. náměstkem Josef Grolmus. Dále byla zvolena 11 členná rada, členové se stali vedoucími jednotlivých referátů. Na návrh Františka Černého byl vypracován návrh ke zřízení 6 obvodových rad pro vnitřní město. Jako první úkol se JNV ujal sloučení ONV a MNV v Ústí nad Labem. JNV byl složen ze zástupců obrozené národní fronty. Předseda JNV zmínil, že funkce újezdního tajemníka, který obstarával pojítka mezi JNV a MNV je úspěšná a že těchto tajemníků už je 17 v okrese.¹⁸³

Druhá řádná schůze se konala 10. srpna 1949. Předseda František Černý konstatoval, že proběhlo 7 schůzí rady a bylo projednáno programové prohlášení o práci JNV. Následovala zpráva o činnosti jednotlivých referátů. Rada JNV předložila plénu návrh na zřízení podle § 2, zákona č. 142/49 k zřízení obvodních rad pro: Vnitřní město a Klíše, Střekov, Krásné Březno, Předlice, Trmice a Bukov.¹⁸⁴

Hlavním cílem 3. plenární schůze z 9. října bylo sestavení rozpočtu města a okresu Ústí nad Labem. Úkolem JNV bylo také sestavení rozpočtů za bývalý ONV a a MNV.¹⁸⁵

¹⁸² Tamtéž, s. 370.

¹⁸³ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 6. 1949–1. 12. 1949, inv. č. 2372, kart. 644.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

Na čtvrté radě pléna JNV prohlásil předseda Černý, že z důvodu přiblížení se lidu zřizuje obvodní rady v Ústí nad Labem, Chabařovicích a Neštěmicích. Poté následovala volba předsedů, náměstků a jejich členů.¹⁸⁶

Dne 27. ledna 1950 se uskutečnila první schůze pléna JNV. Výnos ministra vnitra ze 14. ledna 1950 zn. 162/6-2/1-1950-I/3 podle § 7, odstavce 2, zákona č. 142/1949 Sb. odvolal 10 členů JNV. Na podnět rady JNV se zřizují komise a žádá se o jejich schválení.¹⁸⁷

Druhá schůze plenárního zasedání JNV se konala 21. dubna 1950. Předseda JNV Černý sdělil, že ministr vnitra výnosem z 11. dubna odvolává na návrh OAV NF podle § 7, odstavce 2, zákona č. 142/1949 Sb. další členy JNV. Tito členové byli okamžitě nahrazeni. Dalším bodem programu byla reorganizace místních národních výborů podle nařízení vlády č. 14/1950 Sb. František Černý uvedl, že dle § 27 výše zmíněného nařízení může JNV jmenovat na návrh MAV a OAV členy místních národních výborů v rámci reorganizace.¹⁸⁸

10. října 1950 zahájil zasedání pléna Josef Grolmus jako úřadující 1. náměstek. Oznámil zde přítomným, že výnosy ministra vnitra z 3 a 4. října 1950 odvolávají z funkce další členové JNV včetně předsedy JNV Františka Černého. Po složení slibu nových členů JNV do rukou 1. náměstka bylo přikročeno k volbě předsedy. Tím se stal na návrh OAV NF Josef Grolmus. Dále byl zvolen opět na návrh OAV NF Josef Jindříšek a Josef Klaban do místa 1. a 2. náměstka. Také byli zvoleni noví referenti. Tohoto zasedání se účastnil i 1. náměstek předsedy KNV Hora. Ten poděkoval starému plénu JNV za odvedenou práci a novému plénu popřál hodně zdaru při jejich práci.¹⁸⁹

V novém roce 1951 zasedla první plenární schůze 12. ledna. Na počátku shrnul předchozí rok 1. náměstek JNV Josef Jindříšek. Dalším bodem bylo schválení rozpočtu okresu a města Ústí nad Labem.¹⁹⁰

Dne 1. listopadu bylo zahájeno již 4 zasedání pléna JNV. Josef Jindříšek sdělil přítomným členům, že na základě výnosu ministerstva vnitra z 2. října 1951 odvolává plánovacího referenta a také II. náměstka Josefa Klabana. Na pozici II. náměstka byl zvolen Jaroslav Donda. Následovalo předložení výsledků hospodaření od 1. ledna do 30. září 1951.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 27. 1. 1950.–1. 11. 1951, inv. č. 2372, kart. 644.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

I. náměstek podle nařízení ministra vnitra z 11. června 1951 podal návrh na zřízení 3 členných komisí, jejichž úkolem bylo zkoumat činnost národních výborů.¹⁹¹

První zasedání pléna se konalo 26. února 1952. Skoro každou schůzi v těchto letech provázely výměny členů odvolaných rozhodnutím KAV NF a následně nové doplnění.¹⁹²

Třetí schůze pléna JNV se konala dne 8. července, na kterém se měli členové vyjádřit k návrhu na revokaci pléna JNV (návrh na nové rozdělení funkcí členů) předsedy Grolmuse, který přednesl plénu již dne 21. března.¹⁹³

V novém roce 1953 zasedl JNV 27. ledna. Na tomto zasedání byl i člen OV KSČ Tauš a zástupce OAV NF Zelenka. Na těchto zasedáních řešili problematiku týkající se JZD a plnění předepsaných dávek. Na závěr tohoto zasedání se řešila celostátní konference národních výborů a závěry z ní plynoucí. Co se týká této konference, účastnila se jí celá vláda včetně Antonína Zápotockého ve své funkci předsedy vlády. Právě Zápotocký z pozice předsedy vlády poukazoval na nedostatky v práci národních výborů, ale také nabídl návrhy jak jejich práci zlepšit. Důležitým úkolem bylo zavedení nového systému hlášení obyvatelstva z důvodu toho, že dosavadní systém byl příliš složitý.¹⁹⁴

Druhé řádné zasedání pléna JNV se konalo 31. března. Na tomto zasedání byla vytknuta malá účast funkcionářů MNV, a to pouhých 36 ze 72 za účelem poukázání na důležitost plenárních zasedání. V odpolední části zasedání plénum řešilo rozpočet na rok 1953. Podrobná vysvětlení podával k tomuto tématu člen VII. referátu JNV Kasl a zodpovídal případné dotazy. Dalším bodem odpoledního jednání bylo schválení plánů rady JNV a komisí pléna na druhou čtvrtinu roku 1953. Práce rady JNV spočívala převážně v řešení otázek týkajících se zemědělství, školství a veřejnosti.¹⁹⁵

V pořadí 3. zasedání pléna se konalo 19. května. Předseda Grolmus uvedl, že je nutné důkladně a včasné vyřizovat stížnosti občanů. Za organizaci přijímání ručil předseda JNV, referenti pak za včasné vyřízení. Za tímto účelem JNV zřídil 30. června 1. ústřední evidenci nevyřízených žádostí. K evidenci stížností měla sloužit jednotná kartotéka. K založení kartotéky však byla potřeba instruktáž provedená zástupcem krajského národního výboru.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 2. 1952.–20. 12. 1952, inv. č. 2372, kart. 644.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 27. 1. 1953–27. 11. 1953, inv. č. 2372, kart. 644.

¹⁹⁵ Tamtéž.

Následně měl předseda JNV pověřit pracovníka vedením ústřední evidence. Úkolem pracovníka byla také spolupráce se komisemi pléna JNV.¹⁹⁶

Další zasedání během roku se zabývalo převážně stavem zemědělství a plněním dávek a činností jednotlivých MNV v souvislosti s výše zmíněným.

První mimořádné zasedání pléna JNV se konalo 15. ledna 1954. Předseda JNV Grolmus se po zahájení ujal slova a nastínil hlavní body jednání, kterými byly zhodnocení své práce svého národního výboru a diskuze k návrhu zákona o národních výborech. Po tomto jednání byli členové pléna seznámeni s organizačními opatřeními dle výsledku všennárodní diskuze. Okres Ústí nad Labem by se měl rozdělit na 4 části. Ve všech těchto místech měly zasednout plenární komise v určeném termínu. Dále byla určena komise pro přípravu všennárodní diskuze k projednání návrhů zákona o národních výborech.¹⁹⁷

První řádné zasedání pléna se uskutečnilo 26. ledna 1954. Byla přednesena zpráva komise ZČNVů. Člen komise Fous uvedl, že bylo odvoláno 59 členů pléna a doplněno 102 členů pléna. Členů rad bylo odvoláno 96 a doplněno 115. Během odpolední části zasedání řešilo plénum úkoly CO. Byl kladen důraz na vznik skupin svépomoci. Tyto skupiny měly být 40 členné a rozdělené do 6 skupin. Skupiny byly: protipožární, protichemické, zdravotní, pořádkové, krytové a technické dle svého úkolu působení.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 15. 1. 1954–29. 4. 1954, inv. č. 2372, kart. 644.

¹⁹⁸ Tamtéž.

10 1954–1960

Počátek 50. let byl jedním z hlavních milníků k položení základů socialismu a to hlavně na vesnici. Hlavním účelem bylo usnadnění združstevňování majetku a zavádění velkovýroby. Díky těmto úkolům byla věnována velká pozornost státních a stranických orgánů nad rozvojem národních výborů. Ústřední výbor KSČ na svém zasedání v září 1953 se usnesl, že nejsou plněny elementární směrnice strany o národních výborech. Terčem této kritiky se staly administrativní metody státních orgánů, které byly označovány jako nesprávné. Za největší nedostatek byl považován fakt, že se zatím neuskutečnily volby do národních výborů, tím vznikl nedostatek důvěry obyvatelstva. Dosavadní metoda jmenování či kooptace členů do národních výborů prostřednictvím akčních výborů národní fronty byla považována za nevhodnou ve vztahu jednotlivých jmenovaných vůči obyvatelstvu. Tedy o jejich podporu. Dalším problémem byla neochota funkcionářů nevěnující dostatečnou iniciativu v řešení problémů občanů, a tím utvrzovali negativní vnímání toho celku jako úřadu.¹⁹⁹

Již 15. září 1953 poukazoval předseda vlády na nedostatky ovlivňující úřadování národních výborů. Ve svém prohlášení uvedl, že předloží důvody ke změně ústavního zákona, aby kompetence a celkové řízení z ministerstva vnitra přešli do působnosti vlády. Poslanci Národního shromáždění přijali zákon o řízení národních výborů, a tak bylo umožněno vládě řídit národní výbory prostřednictvím komise. Členy této komise se stali členové vlády v čele s předsedou vlády nebo jeho náměstkem. Problémy a činnost národních výborů řešil na svém zasedání Ústřední výbor KSČ uskutečněný 3. – 5. prosince 1953. Předseda vlády prosazoval nutnost konání voleb do všech stupňů národních výborů. Tyto volby všech stupňů národních výborů měly velký význam v tom, že byly první od osvobození Československa Rudou armádou. Dosavadní fungování národních výborů bylo označeno za neuspokojivé a jako jedna z příčin byla uváděna organizační struktura.²⁰⁰

10.1 Příprava vstupu do nové fáze vývoje národních výborů

Počátek roku 1954 se nesl v duchu hodnocení první pětiletky. V tomto období národní výbory vstoupily do nové fáze svého vývoje. Vládní svolání předsednictva vlády ze dne

¹⁹⁹ KOCÍCH, Miroslav. KSČ a rozvíjení funkce národních výborů jako orgánů státní moci a správy (1949–1960). In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.–14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 148–149.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 150–151.

10. ledna 1954 se apelovalo na občany Československa s výzvou, aby se účastnili diskuze ohledně návrhu nového zákona týkajícího se národních výborů. Snahou vlády bylo, že návrhy obyvatel měly zefektivnit činnost práce těchto orgánů převážně na poli hospodářském a kulturním.²⁰¹

Podněty občanů ze všenárodních diskuzí byly zhodnoceny a po schválení návrhů byly 3. března 1954 Národním shromážděním aplikovány ve třech zákonech o národních výborech a současně s dalšími 2 nařízeními tvořily komplexní celek, jež odpovídal zásadám Ústavy 9. května. Součástí norem byly zásady pro jednotnou tvorbu sborů v těchto orgánech správy. Národní výbory se staly podle zákonné úpravy místními orgány státní správy a díky tomuto disponovaly právem vydávat nařízení pro svůj obvod opírající se o zákony nebo právní normy. Pod vyšší stupeň národního výboru spadaly národní výbory nižšího stupně a zodpovídaly se mu. Nejdůležitějším zásahem do organizační struktury bylo zrušení referentského systému. Hlavním důvodem k tomuto kroku bylo, že neumožňoval plné využití kolektivního vedení. Došlo k vyzdvižení funkce plenárního zasedání jako zastupitelského sboru. Plenární zasedání mělo pravomoc si vytvářet vlastní komise, jakožto pomocné a poradní orgány. Místa referentů zaujaly odbory, které tvořili odborní zaměstnanci.²⁰²

„Zákon o volbách do národních výborů upravoval předpisy pro přímou volbu členů národních výborů. Znovu zde bylo zdůrazněno, že národní výbory jsou voleny lidem podle zásad všeobecného, tajného rovného a přímého volebního práva a že stojí pod stálou kontrolou lidu.“²⁰³

10.2 Volby do národních výborů a konference sjezdů KSČ

Volby se uskutečnily dne 16. května 1954 za slavnostní atmosféry a účast byla 98.3 %. Vítězem se stali kandidáti národní fronty, což vzhledem k politické situaci v Československu nebylo nic zarážejícího. Do všech stupňů národních výborů bylo zvoleno 182 851 členů.²⁰⁴

První volby se nesly v duchu drtivého vítězství kandidátů KSČ a Národní fronty. Za negativní dopad voleb byla považována nutnost opakovat je z důvodu nezískání nadpoloviční většiny hlasů pro kandidáta Národní fronty. Dne 11.–15. června 1954 na X. sjezdu KSČ, tedy ani ne měsíc do po volbách do národních výborů všech stupňů,

²⁰¹ Tamtéž, s. 151.

²⁰² Tamtéž, s. 153.

²⁰³ Tamtéž, s. 153.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 154–155.

hodnotili práci a fakt, že státní zřízení v Československu je založeno právě na národních výborech. Národní výbory vystupovaly jako prostředek správy státu ve věcech politických, hospodářských kulturních a sociálních v rukou lidu. Orientace X. sjezdu KSČ se soustředila na maximální využití výsledku voleb pro rozvoj a výstavbu národních výborů. Vývoj v druhé polovině 50. let probíhal ve shodě s úkoly vytyčenými k budování socialismu.²⁰⁵

„Pro další rozvoj národních výborů měla zásadní význam celostátní konference KSČ, která se konala ve dnech 11.–15. června 1956. Konference nejen schválila směrnice ke 2. pětiletému plánu rozvoje národního hospodářství, ale současně rozhodla o celém souboru závažných opatření ke zvýšení úrovně řízení hospodářství a zlepšení způsobu práce i metod činnosti hospodářského a státního aparátu.“²⁰⁶

Konference usilovala o zrušení dosavadní velké centralizace a vytvořila plán ke zbavení se překážek bránících rozvoji aktivit lidu v organizacích a podnicích. V usneseních učiněných na konferenci byly vytyčeny zásady pro masivní decentralizaci pravomocí podstatné pro zvýšení postavení národních výborů. Souběžně s tímto opatřením probíhal průzkum rozdělení činností na každém druhu národních výborů. To mělo za následek masivní přesun pravomocí, z ministerstev na Krajské národní výbory a z krajských na okresní, místní a městské. Tento krok znamenal, že Krajský národní výbor se stal orgánem řídicím. Vláda zpracovala plán decentralizace, zjednodušení plánování, financování a vyřešila otázky snížení zaměstnanců. Vládní prohlášení učiněné 30. července 1956 zdůrazňovalo, že decentralizace pravomocí je úkol nejdůležitější, jehož splnění má pomoci vylepšit systém socialistické demokracie. Koncem roku 1956 vláda přijala v tomto duchu opatření, jimiž předala pravomoci z Krajských národních výborů na nižší stupně národních výborů.²⁰⁷

Příležitostí k dalšímu zhodnocení práce národních výbor se stala celostátní konference KSČ v červnu 1956 a příprava dalších voleb konaných v roce 1957. Byla podtrhována nutnost pozměnit přípravu k volbám oproti roku 1954. Význam druhých voleb do národních výborů spočíval v tom, že volby měly mít vliv na období 2. pětiletého plánu a zároveň tedy jeho řádného splnění.²⁰⁸

„Proto bylo uloženo komunistům, aby národní výbory vystupovaly v předvolební kampani s programem, jakým způsobem budou tyto úkoly v obvodu působnosti národního výboru

²⁰⁵ Tamtéž, s. 156–157.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 157.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 157–158.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 159.

*zajišťovány a co jejich splnění přinese pracujícím v krajích, okresech i místech. Tento dokument, spolu se směrnicemi vládní komise pro otázky řízení národních výborů, se stal podkladem pro vypracování volebních programů, s nimiž předstupovali kandidáti NF před voliče na předvolebních schůzích a besedách.*²⁰⁹

Nedílným prvkem v přípravě voleb byla novelizace zákonů o národních výborech a o volbách, tedy jejich verze z roku 1954. Nové úpravy měly za cíl změnit ustanovení tak, aby umožnily lepší účast lidu na řízení a správě. Národní výbory bilancovaly svou činnost mezi léty 1954–1956. Analýzou docházeli k tomu, co bylo příčinou úspěchu a nedostatků v jejich práci a připravovali plány na roky 1957–1960. Volby se uskutečnily 19. května 1957 s účastí 99,3 % voličů. Zvoleno bylo 216 228 kandidátů Národní fronty, vyjma 74 členů kandidujících jen do místních národních výborů. Do ostatních stupňů národních výborů byli zvoleni všichni kandidáti.²¹⁰

*„Bezprostředně po volbách nastala etapa ustanovování stálých komisí národních výborů. V celé republice jich bylo vytvořeno 67 141, v nichž bylo 184 381 členů národních výborů a 122 504 dalších občanů. Znamená to, že tzv. nečlenů národních výborů bylo v těchto stálých komisích celých 40 %.*²¹¹

V říjnu 1957 byly předloženy výsledky týkající se plnění usnesení z konference KSČ z června 1956 a současně byly podány návrhy k dokončení budování socialismu v Československu. Návrhy si kladly za cíl zvětšit účast lidu na řízení a správě státu. Ústřední výbor KSČ nabádal členy národních výborů k maximálnímu zlepšení jejich činnosti.²¹²

Na XI. sjezdu KSČ konaném ve dnech 18.–21. června 1958 se věnovala velká pozornost instituci národních výborů jako hlavního prostředku rozšíření socialismu. Sjezd vyzdvihl a ocenil odvedenou práci národních výborů hlavně v oblasti zemědělství, avšak také je upozornil na některé nedostatky v jejich práci. Jako nedostatek byl uváděn převážně nedostatečný kontakt s občany ve smyslu překládání nízkého počtu problémů daných k posouzení občanům. Závěry udělané na XI. sjezdu KSČ týkající se národních výborů byly uskutečněny vládními a stranickými dokumenty. Nejvýznamnějším počinem v této oblasti bylo posílení kompetencí národních výborů.²¹³

²⁰⁹ Tamtéž, s. 159.

²¹⁰ Tamtéž, s. 159–160.

²¹¹ Tamtéž, s. 162.

²¹² Tamtéž, s. 162–163.

²¹³ Tamtéž, s. 163–164.

„Na zasedání ÚV KSČ 23. září 1959 byl projednáván návrh hlavních zásad směrnic 3. pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství. Velká pozornost byla však věnována přednesenému námětu o nové územní organizaci státu. Bylo mj. konstatováno, že dosavadní členění republiky na 19 krajů a 2 ústřední národní výbory, dále na 306 okresních a obvodních národních výborů a 14 807 obcí, je již celým společenským vývojem překonáno.“²¹⁴

Z tohoto zjištění vycházel nápad upravit uspořádání národních výborů. Dosavadní systém trojstupňového tedy: KNV, ONV, MNV řízení byl ponechán, ale územní rozdělení bylo upraveno podle nových podmínek a potřeb rozvoje. Byla řešena potřeba ustanovit nově územní obvody okresních národních výborů. Při snižování počtu okresů neměl být brán zřetel na ekonomickou stránku, ale i kulturní, politickou a územní. Problematika výstavby obcí, které byly v podstatě spojeny v jeden celek, byla vyřešena tak, že obce byly spojeny a měly mít tedy jeden národní výbor.²¹⁵

10.3 Nová organizace

V rámci nové organizace a zásad výstavby byly návrhy 13. a 14. ledna 1960 přijaty zasedáním ÚV KSČ. Tyto návrhy byly již předloženy v září 1959. Z těchto návrhů po schválení bylo stanoveno nové rozdělení republiky na 10 krajů a 108 okresů a dále Praha byla rozčleněna 10 obvodů. Na tomto základě byla určena sídla nově vzniklých krajů a také počty okresů.²¹⁶

V rámci zasedání ÚV KSČ proběhlého 7. – 8. dubna 1960 se řešil návrh nové ústavy. Na všech třech zasedání ÚV KSČ v letech 1959 a 1960 byl význam národních výborů proklamován jako hlavní prvek v budování socialismu. Směrnice pocházející z těchto let se soustředily na vymezování zásad a nové organizace a působnosti národních výborů. Působnost byla určena pro každý stupeň odlišně, aby mohli co nejlépe jednat v určených mezích. Úloha národních výborů byla posilována snahou ÚV KSČ kodifikovat přijatá jednotlivá opatření určená k podpoře národních výborů. Směrnice přešly do zákonné podoby v několika zákonech a to: ústavním zákonem o volbách do zastupitelských sborů, zákonem o územním členění státu a novým zákonem o národních výborech a nakonec vládním nařízením o rozšíření pravomocí a odpovědnosti národních výborů a činnosti jejich orgánů.

²¹⁴ Tamtéž, s. 164.

²¹⁵ Tamtéž, s. 164.

²¹⁶ Tamtéž, s. 165.

Veškeré tyto snahy potrhovala nová ústava přijatá národním shromážděním 11. července 1960.²¹⁷

Další volby do národních výborů a také do Národního shromáždění se konaly 12. června 1960 již podle zásad nového uspořádání. Od 1. července 1960 nabyly platnosti veškeré změny organizace národních výborů a jejich postupů práce. Činnost zahájilo 10 Krajských národních výborů včetně Severočeského se sídlem v Ústí nad Labem.²¹⁸

„Reorganizace územního členění státu provedená po Vítězném únoru k 1. lednu 1949 sledovala především mocensko-politická hlediska. Nahrazením zemského zřízení krajským se mělo dosáhnout toho, aby rozlohou menší kraje byly základními opěrnými centry ústřední moci. Tehdy šlo zejména o upevnění lidově demokratického režimu, přiblížení veřejné správy co nejvíce občanům a o vytvoření předpokladů pro budování základů socialismu.“²¹⁹

Národním výborům umožnila nová organizace krajů a okresů rozvíjet své funkce. Rozvoj zemědělské výroby měly na starosti městské a místní národní výbory. Hlavním cílem byla organizace správy z roku 1960 a jejím prostřednictvím měl být umožněn rozvoj hospodářství a kultury na území Československa. Výsledky těchto změn zhodnotila konference KSČ z 5. – 7. července 1960.²²⁰

10.4 Události týkající se okresního národního výboru v letech 1954–1960

V Ústí nad Labem byla situace následující: Dne 24. května 1954 se konalo 1. zasedání obnoveného okresního národního výboru. Tohoto ustavujícího zasedání se účastnili členové nově zvolení do ONV. Volby se uskutečnily v okrese v neděli 16. května a skončily vítězstvím kandidátů národní fronty s počtem 92,5 % hlasů. Následovalo zvolení 5 členné mandátové komise, jejímž úkolem bylo ověření platnosti voleb, a 3 členné komise pro volbu rady, předsedy, náměstků a tajemníka. Po provedení kontroly bylo složení členů ONV takové: 21 dělníků, 5 členů JZD, 9 ostatních pracovníků tedy 35 členů. Vzhledem k 35 členné základně národního výboru byla jmenována 11 členná návrhová komise k volbě předsedy, 2 náměstků a tajemníka. Předsedou ONV se stal Josef Grolmus, jeho 1. náměstkem se stal Jan Valenta, 2. náměstkem Marie Fulínová a Josef Kumžák tajemníkem. Dále byla zvolena

²¹⁷ Tamtéž, s. 166.

²¹⁸ Tamtéž, s. 167.

²¹⁹ Tamtéž, s. 168.

²²⁰ Tamtéž, s. 169.

7 členná rada ONV. Vzniklo 14 odborů a správ. Dalším důležitým prvkem národních výborů bylo 5 komisí.²²¹

22. listopadu 1954 během 4. zasedání pléna okresního národního výboru podal předseda ONV Josef Grolmus zprávu o přípravě voleb do národního shromáždění. Okresní volební štáb pro řízení voleb vypracoval pro jejich 2. etapu podrobný plán. Ten se týkal všech MNV. Každému MNV byly uloženy konkrétní úkoly a rozvrh schůzí s komisí NF. Následně byli členové ONV seznámeni s programem volebního dne. Do každé obce byl vyslán pracovník ONV, jež zodpovídal za průběh voleb. Na sobotu 27. listopadu bylo naplánování podání zpráv pracovníků ONV o připravenosti k volbám do NS.²²²

Zápisy ze zasedání pléna ONV z roku 1956 se nedochovaly. Došlo však ke změně na místě předsedy, kterým se stal Josef Joch.

Během zasedání pléna 26. února 1957 byli ustanoveni noví soudci z lidu pro roky 1957–1958.²²³

Během 2. zasedání pléna ONV konaného 23. dubna přednesl referát pracovník OV-KSČ o volbách do NV a upozorňoval na plán, jehož součástí byly agitační neděle 28. dubna a pak týden před volbami 12. května. Součástí první agitační neděle mělo být pozvání k oslavám 1. Máje. Součástí tohoto zasedání přijmutí závazku na počest 40. výročí Velké říjnové revoluce.²²⁴

Dne 28. května 1957 po volbách se uskutečnilo 1. ustavující zasedání nově zvoleného ONV. Výsledek voleb ONV se nesl ve znamení výhry kandidátů Národní fronty s 99,68 % hlasů a MNV 99,49 % hlasů. Na zasedání byla určena návrhová komise pro volbu předsedy náměstků a tajemníka ONV. Na post předsedy ONV byl zvolen stávající předseda Josef Joch. Na post jeho náměstků byli zvoleni Otakar Kopáček a Václav Beránek. Funkce tajemníka byla přidělena dosavadnímu tajemníku ONV Františku Zíkovi. Součástí po nově skončených volbách byla také volba 7 členů rady. Dle nařízení vlády o organizaci národních výborů ONV se mohly dle svých potřeb zřizovat odbory. Odbory byly rozděleny pod

²²¹ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 24. 5. 1954–22. 11. 1954, inv. č. 3183, kart. 883.

²²² Tamtéž.

²²³ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 2. 1957–28. 5. 1957, inv. č. 3183, kart. 884.

²²⁴ Tamtéž.

předsedu, náměstký a tajemníka ONV. Ve vedení odborů na návrh rady zůstali dosavadní vedoucí.²²⁵

Na zasedání pléna 28. listopadu 1957. Na základě předneseného referátu byla ustanovena nutnost zvolit nové soudce a soudce z lidu. Argumentem pro tento krok bylo zasedání UV KSČ z předchozího roku. Vzhledem ke směrnici, jejímž účelem bylo zvyšovat účast pracujícího lidu ve správě a vyřizování věcí veřejných. Bylo rozhodnuto, že na jeden soudní sedán mělo spadat 50–60 soudců z lidu.²²⁶

Dne 3. července 1958 se konalo 2. mimořádné zasedání pléna ONV. V důsledku rezignace 6 členů bylo přistoupeno k doplňovacím volbám 29. června. Dalším bodem jednání byla reorganizace ONV a to ve smyslu: nové skladby rady, zrušení 6 odborů a ustanovení nových, odvolání dosavadních vedoucích odborů a náměstků předsedy, doplnění stálých komisí ONV. Vzhledem k reorganizaci byly zrušeny odbory: pracovních sil, důchodového a sociálního zabezpečení, zdravotnický, obchodu, dopravy a průmyslu, všeobecný. Do funkce náměstka byl jmenován Otakar Kopáček.²²⁷

Na zasedání pléna ONV 18. června 1959 byly předloženy kádrové změny na vedoucích místech ONV. Týkalo se to: tajemníka, vedoucího kontrolního odboru, vedoucího OZLH a vedoucího vnitřního odboru. Změny byly odůvodněny zlepšením celkové práce ONV.²²⁸

První zasedání ONV v roce 1960 se uskutečnilo až 21. června. Na tomto zasedání byli všichni poslanci ONV zvolení při volbách 12. června 1960. Kandidáti do ONV získali 99,97 % hlasů. Do ONV bylo zvoleno celkově 69 poslanců. Následovala volba předsedy, 2 náměstků, tajemníka a 10 předsedů ONV. Předsedou byl zvolen Josef Joch, jeho místopředsedy Václav Švarc a Otakar Kropáček. Na pozici tajemníka Miroslav Zíka. V rámci nové organizace bylo ustanoveno 15 odborů.²²⁹

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 19. 7. 1957. – 28. 11. 1957, inv. č. 3183, kart. 884.

²²⁷ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 10. 2. 1958. – 28. 11. 1958, inv. č. 3183, kart. 884.

²²⁸ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 30. 1. 1959. – 3. 11. 1959, inv. č. 3183, kart. 885.

²²⁹ Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 12. 6. 1960, inv. č. 3183, kart. 885.

11 Závěr

Cílem mé práce bylo shrnout problematiku Okresního národního výboru v Ústí nad Labem v letech 1945–1960. Jako výhodou jsem považoval fakt, že jsem během své praxe pořádal tento fond. Tento samosprávný úřad sehrál v nedávné minulosti podstatnou roli. Ve většině kapitol začínám nástinem situace v obecném měřítku a poté navazuji na konkrétní situaci v Ústí nad Labem. Okresní národní výbor vznikl po skončení 2. světové války a byl vytvořen z Revolučního národního výboru. Revoluční národní výbor sehrál značnou roli při květnových událostech roku 1945 při přebírání okupační správy. Velmi zajímavým aspektem snahy o růst vlivu KSČ na politickém poli, byl vznik správní komise. Ačkoliv byly správní komise zřizovány dle dekretu prezidenta republiky na území s tzv. státně nespolehlivým obyvatelstvem v Ústí nad Labem, posloužil tento politický tah ke změně ve vedení ONV. Snahou bylo dosadit členku KSČ místo stávajícího předsedy i přes fakt, že byl řádně zvolen a dokonce byl členem této strany. Tento politický tah považuji za velmi zajímavý, a pokud vím také ojedinělý na našem území. Jako samostatnou kapitolu jsem zvolil pro zmapování událostí z 31. května 1945 při výbuchu muničního skladiště z důvodu, že tento problém se stal nejdůležitějším problémem k vypořádání právě zmíněné okresní správní komise.

V letech 1946 sehrály roli první volby od konce 2. světové války a jejich výsledek naznačil, jakým směrem se bude osud Československa ubírat. Národní výbory byly ukotveny v ústavě jako orgán samosprávy. Následující sled událostí pak už neomylně dospěl k únorovým událostem roku 1948. V záznamech pléna ONV bylo velmi zajímavé sledovat zásahy akčních výborů v řadách členů ONV. Tyto zásahy se staly neodmyslitelným prvkem těchto hlášení. V archivních materiálech lze přesně dohledat seznamy jednotlivých odvolaných a jejich nástupců. Za zmínku stojí hned první zásah akčních výborů, kdy o svá místa přišlo více než 50 % původních členů.

Důležitou součástí zpracovávané problematiky ONV je etapa z let 1949–1954, kdy se ONV v rámci úspornosti změnilo na Jednotný národní výbor a převzalo pravomoci bývalého ONV a následně po svém zániku opět byl ustanoven obnovený okresní národní výbor.

V letech 1954–1960 je z činnosti ONV patrná snaha o združstevnění majetku a prosazení velkovýroby dle požadavků ÚV KSČ. Hlášení ze zasedání pléna se mění ve statistická hlášení o plnění dodávek a řešení problémů v zemědělství a při zakládání ONV. Jako problém při zpracování událostí v těchto letech vidím absenci zápisů z roku 1956.

Co se týká využitelnosti fondu, považuji za zajímavou možnost navázat na práci další samostatnou prací pojednávající o činnosti úřadu v letech 1960–1983. Původně jsem chtěl obsáhnout celý vývoj této instituce, což se ukázalo vzhledem k šíři tématu jako nereálné. Obsah fondu má praktické využití při dohledávání odsunu německých obyvatel a jako doklad při restitučních sporech. V rámci úlohy ONV při kolektivizaci zemědělství v okrese je možno uvažovat o vypracování studie zabývající se tímto problémem.

K vypořádání s tématem jsem používal převážně starší literaturu, což vedlo k nezbytné nutnosti se vypořádat s ideologickým hlediskem, které bylo podstatnou součástí těchto prací vznikajících v letech 1945–1989, ale také práce novějšího charakteru převážně zabývající se regionální historií.

12 Seznam informačních zdrojů

12.1 Seznam pramenů

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 18. 6. 1945–27. 9. 1945, inv. č. 6, kart. 1.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 3. 11. 1945–28. 11. 1946, inv. č. 6, kart. 1.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 7. 3. 1947–1. 12. 1947, inv. č. 6, kart. 1.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna ONV 23. 3. 1948–14. 12. 1948, inv. č. 6, kart. 1.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zdravotní stav Marie Vobecké, odstoupení z funkce, inv. č. 333, kart. 64.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Resignace předsedkyně ONV Marie Vobecké, inv. č. 334, kart. 64.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Koncept úmrtního oznámení Marie Vobecké, inv. č. 335, kart. 64.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 6. 1949–1. 12. 1949, inv. č. 2372, kart. 644.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 27. 1. 1950.–1. 11. 1951, inv. č. 2372, kart. 644.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 2. 1952.–20. 12. 1952, inv. č. 2372, kart. 644.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 27. 1. 1953–27. 11. 1953, inv. č. 2372, kart. 644.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 15. 1. 1954–29. 4. 1954, inv. č. 2372, kart. 644.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 24. 5. 1954–22. 11. 1954, inv. č. 3183, kart. 883.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 26. 2. 1957.–28. 5. 1957, inv. č. 3183, kart. 884.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 19. 7. 1957.–28. 11. 1957, inv. č. 3183, kart. 884.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 10. 2. 1958.–28. 11. 1958, inv. č. 3183, kart. 884.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 30. 1. 1959.–3. 11. 1959, inv. č. 3183, kart. 885.

Archiv města Ústí nad Labem, Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993), Zápisy a usnesení ze schůzí pléna 12. 6. 1960, inv. č. 3183, kart. 885.

12.2 Seznam literatury

HAVEL, Jan, KAISER, Vladimír a PUSTEJOVSKÝ, Otfried. *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005. Memorabilia ustensis; sv. 9. ISBN 80-86646-11-4.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, ISBN 80-7106-709-1.

KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: město Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.

KOCÍCH, Miroslav. *VÝVOJ VEŘEJNÉ SPRÁVY v českých zemích do roku 1960*: Studijní text pro posluchače oboru Veřejná správa a regionální politika. Opava: Slezská univerzita, 1997, ISBN 80-85879-76-X.

KURAL, Václav – RADVANOVSKEJ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

MARTINOVSKÝ, Ivan. *Ústecký sborník historický. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984.*

PROVAZNÍK, Vladimír. *Ústí, město nad Labem*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983.

RADVANOVSKEJ, Zdeněk. *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998, ISBN 80-7044-200-X.

ŠTAFL, Adolf, ed. *Národní výbory. Část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a ústřední národní výbor hlavního města Prahy*. Vydání první. V Praze: V. Linhart, 1947, [v tir.] 1946. Sbírká právních pojednání; sv. 74,

II. severomoravské archivní sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.–14. 11. 1984 [poř.] St. oblastním archivem v Opavě... [aj.]. [1.], Referáty. Opava: St. oblastní archiv, 1986.

VI. Vědecká archivní konference. Revoluční národní výbory, osídlování pohraničí a význam národních výborů při zajišťování národně-demokratického procesu v ČSR v letech 1944-1948: 6. vědecká archivní konf. Ústí nad Labem 20. října 1988, St. oblastní archiv Litoměřice: Sborník příspěvků. Litoměřice: Státní oblastní archiv, 1989. Acta Litomericensia.

Na prahu nového života: historické události květen 1945. Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Okresní národní výbor, 1965.

12.3 Studie

BECHYNĚ, Josef. Úřad vládního presidenta v Ústí nad Labem v letech 1938–1945. In: *Historický sborník Ústecka 1971*. Praha: Horizont, 1972, s. 118–156.

CEKOTA, Vojtěch. Vznik a vývoj okresních národních výborů v letech 1944–1960. In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13. - 14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 191–279.

ČECHOVÁ, Gabriela. Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945–1960. *Archivní časopis*. 1962, roč. 12, č. 3, s. 129–147.

JIŘÍK, Karel. Zvláštní postavení jednotných národních výborů v organizaci národních výborů v letech 1949–1954. In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13. - 14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 361–372.

KOCÍCH, Miroslav. Boj KSČ za prosazení národních výborů jako orgánů lidové moci (1944–1948). In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13. - 14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 91–133.

KOCÍCH, Miroslav. KSČ a rozvíjení funkce národních výborů jako orgánů státní moci a správy (1949–1960). In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13. - 14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 134–175.

KOCOUREK, Ludomír. Vládní obvod Ústí nad Labem: Základní charakteristika. In: RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998, s. 25–36. ISBN 80-7044-200-X.

RADVANOVSÝ, Zdeněk. Národní výbory ústecké průmyslové oblasti a jejich podíl na osídlování pohraničí v letech poválečného revolučního procesu. In: *VI. vědecká archívni konference: Revoluční národní výbory, osídlování pohraničí a význam národních výborů při zajišťování národně-demokratického procesu v ČSR v letech 1944–1948*. Litoměřice: Státní oblastní archiv, 1989, s. 3–29. Acta Litomericensia.

ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945–1960. In: *Sborník archívni prací*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, s. 43–169. ISSN 0036-5246.

TOMAN, František. Odbojová skupina Bohumila Bachury: ÚVOD – Krušnohoří v Ústí nad Labem. In: *Ústecký sborník historický 1983*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 365–397.

TOMAN, František. Nálety na Ústí nad Labem, Chlumeck a Telnici za druhé světové války. In: *Ústecký sborník historický 1983*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí: Okresní archiv v Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 399–409.

12.4 Internetové zdroje

HLADÍKOVÁ, Věra. Okresní (Jednotný) národní výbor Ústí nad Labem (1930) 1945–1986 (1993). archívni inventář. Č. 212. Ústí nad Labem, 2009, s. XXVIII. [cit. 2013-03-11]. URL:<<http://www.usti-nad-labem.cz/cz/verejna-sprava/magistrat/odbory-a-oddeleni/archivmesta-usti-nad-labem/elektronicke-inventare-fondu-archivu-mesta-usti-nad-labem.html>>

Příloha A

Přehled organizace vnitřního vývoje komisí a referátů (odborů) v letech 1945–1960. Referáty a jejich členění v letech 1945–1948:

- „1. referát: *personální, organizačně finanční, samospráva národních výborů*
2. referát: *průmysl, obchod, živnosti, družstva*
3. referát: *doprava, veřejné práce*
4. referát: *školství, osvěta, tělovýchova, propagace, turistika*
5. referát: *zdravotnictví a sociální péče, ochrana práce, repatriace*
6. referát: *bezpečnostní, vojenský, spolkový*
7. referát: *zásobování, výživa*
8. referát: *zemědělství, lesnictví, pozemková reforma, správa německého majetku, osidlování*“²³⁰

Postupem času s nárůstem agendy došlo ke vzniku 12 referátů z důvodu rozdělení některých referátů:

- „1. referát: *personální*
2. referát: *organizačně správní*
3. referát: *průmysl*
4. referát: *obchod, živnosti, družstva*
5. referát: *doprava a veřejné práce*
6. referát: *školství, osvěta, tělovýchova, turistický ruch, propagace*
7. referát: *zdravotnictví a sociální péče, ochrana práce, repatriace*
8. referát: *bezpečnostní, vojenský, spolkový*
9. referát: *zásobování, výživa*
10. referát: *finanční a samospráva národních výborů*
11. referát: *zemědělství, lesnictví pozemková reforma*
12. referát: *správa německého majetku, osidlování*“²³¹

²³⁰ CEKOTA, Vojtěch. Vznik a vývoj okresních národních výborů v letech 1944 -1960. In: *II. severomoravské archívni sympozium: Sborník příspěvků ze sympozia v Přerově 13.-14. XI. 1984*. Opava: Státní oblastní archiv, 1986, s. 274.

²³¹ Tamtéž, s. 274.

Další změnu organizace referátů znamenal vznik Jednotných národních výborů v letech 1949-1954:

- „I. Referát pro všeobecné vnitřní věci
- II. Referát plánovací
- III. Referát bezpečnostní
- IV. Referát pro školství, osvětu a tělovýchovu
- V. Referát práce a sociální péče
- VI. Referát zdravotní
- VII. Referát finanční
- VIII. Referát hospodářský
- IX. Referát zemědělský
- X. Referát pro vnitřní obchod a výživu
- XI. Referát technický“²³²

K datu 1. 1. 1952 došlo v I, III, V, X, referátu ke změně názvu: Referát pro organizaci činnosti lidové správy, Referát pro vnitřní věci, Referát pracovních sil, Referát pro vnitřní obchod. Od roku 1953 se z technického referátu stal, Referát pro výstavbu.²³³

V letech 1954–1957 došlo ke změně referátů nad odbory:

- „Odbor zemědělský
- Odbor pro místní hospodářství
- Odbor finanční
- Odbor pro školství a kulturu
- Odbor pro obchod
- Odbor pro vnitřní věci
- Odbor pracovních sil
- Odbor pro výstavbu
- Odbor průmyslový
- Odbor zdravotnický
- Odbor sociálního zabezpečení
- Odbor všeobecný (jako vlastní aparát rady ONV)
- Okresní plánovací komise (jako objektivní orgán rady ONV)“²³⁴

²³² Tamtéž, s. 274-275.

²³³ Tamtéž, s. 275.

²³⁴ Tamtéž, s. 275.

Odbory v letech 1957–1958:

„Odbor zemědělství a lesního hospodářství

Odbor místního hospodářství

Odbor dopravy a průmyslu

Odbor obchodu

Odbor finanční

Odbor školství a kultury

Odbor zdravotnický

Odbor sociálního zabezpečení

Odbor výkupu zemědělských výrobků

Odbor pro vnitřní věci

Odbor pracovních sil

Odbor pro výstavbu „²³⁵

Odbory v letech 1958- 1960:

„Odbor zemědělství a lesního hospodářství

Odbor místního hospodářství, dopravy a obchodu

Odbor výstavby a vodního hospodářství

Odbor výkupu

Odbor školství a kultury

Odbor pracovních sil, zdravotnictví a sociálního zabezpečení

Odbor pro vnitřní věci

Odbor finanční

Odbor kontrolní“²³⁶

Sloučením Odboru zemědělství a lesního hospodářství a Odboru výkupu vznikl od 1. 7. 1959 Odbor zemědělství. Struktury odborů se daly upravovat dle místních potřeb.²³⁷

Komise v letech 1945–1960 podléhající zvláštním předpisům:

„Okresní finanční komise (existovaly od roku 1927)

Okresní osvětová komise (od roku 1950 začleněním okresní osvětové rady do ONV)

Okresní komise pro obranu státu (existovaly od roku 1936)“

Okresní komise pro zemědělské plánování (od roku 1945)

²³⁵ Tamtéž, s. 275.

²³⁶ Tamtéž, s. 276.

²³⁷ Tamtéž, s. 276.

Okresní rolnická komise (pro přiděl půdy, od roku 1945)
Okresní rolnická komise pro sídlení (pohraničí, od roku 1945)
Okresní zemědělská úvěrová komise (od roku 1948)
Myslivecká komise (od roku 1946)
Okresní odbočky Ústřední komise pro sběr léčivých rostlin (od roku 1945)
Okresní vyživovací komise (existovaly od roku 1919 do roku 1949, kdy jejich kompetence byla převedena na orgány ONV)
Mimořádná vyživovací komise (existovaly v letech 1947–1950)
Komise pro zemědělskou výrobu a výkup (od roku 1950 přetvořením mimořádných vyživovacích komisí do konce roku 1951)
Komise okresní péče o mládež (existovaly v letech 1947–1949)
Sociálně politické komise (od roku 1949)
subkomise pro pracovní kádry
subkomise pro sociální věci
Komise sociálního zabezpečení (od roku 1958)
Trestní komise (od roku 1950)
Komise pro místní bezpečnost (od roku 1957)
Okresní plánovací komise (od roku 1953)
Komise pro odhad výnosů zemědělských plodin (existovaly v letech 1957–1959)
Komise pro odhad hektarových výnosů zemědělských plodin (od roku 1959 přetvořením komise pro odhad výnosů zemědělských plodin)²³⁸

Komise zřizované od roku 1954:

„*Komise zemědělská*

Komise finančně rozpočtová

Komise pro místní hospodářství

Komise školská a kulturní

Komise pro vnitřní obchod

Komise pro výstavbu

Komise pro péči a pracovní síly

Komise zdravotní

Komise trestní²³⁹

²³⁸ Tamtéž, s. 276-277.

²³⁹ Tamtéž, s. 277.

Resume

The aim of this paper was to summarize the issue of the District People's Committee in Ústí nad Labem in 1945–1960. As an advantage, I considered the fact that during my practice, I organized this fund. This authority played a significant role in the recent past. In most chapters I begin with the description of the situation in the general scale and then I refer to the specific situation in Ústí nad Labem. District People's Committee was established after the end of World War II and it was created from the Revolutionary National Committee. Revolutionary National Committee played a significant role in the events of May 1945 in taking over the occupation administration. An interesting aspect of the efforts to increase the influence of the Czechoslovak Communist Party in the political field was the emergence of the Administrative Commission. Although the administrative committees were established by a decree of the president of the republic on the territory of the so-called state unreliable population in Ústí nad Labem, this political move helped to a change in the leadership of DPC. The aim was to appoint a member of the Communist Party instead of the current chairman, despite the fact that he was duly elected and even was a member of the party. I find this political move very interesting, and to my knowledge also unique in our area. As an individual chapter, I chose to focus on the events of 31st May 1945, connected with the explosion at an ammunition depot, on the grounds that this problem became the most important issue to settle the above mentioned District Administrative Commission.

In 1946, the first elections after the end of the World War II played a role, and their result indicated the direction of the fate of Czechoslovakia. People's committees were enshrined in the constitution as a self-governing body. The following sequence of events then inevitably lead to the events of February 1948. In the records of the DPC plenary, it was very interesting to watch the interventions of action committees among the members of the DPC. These interventions became an essential element of these reports. Lists of revoked members and their successors can be accurately traced in the archives. It is worth noting the very first intervention of action committees, when more than 50 % of the original members lost their mandates.

An important part of the discussed issue of DPC is the era from 1949 to 1954 when the DPC was transformed into the Integrated National Committee in the economy and has took over the powers of the former DPC and subsequently, after its cancellation, the renewed District People's Committee was appointed again.

In the years 1954–1960, the DPC activity clearly showed an effort to redistribute property to cooperatives and to enforce of large-scale production according to the requirements of the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party. Plenary session reports were changed into statistical reports on delivery performance and solving problems in agriculture and the establishment of DPC. When processing events of these years, I consider the lack of records from 1956 a problem.

Regarding the usability of the fund, I consider it an interesting opportunity to follow-up the paper with another independent paper dealing with the activities of this office in 1960–1983. Originally I wanted to cover the entire development of this office, which turned out unrealistic, due to the width of the topic. The content of the fund can be practically used to trace the transfer of the German population, and as a document for the restitution disputes. The role of the DPC in the collectivization of agriculture in the district, it is possible to consider writing a study dealing with this problem.

To deal with the topic, I used mostly older literature, which led to a strict necessity to deal with the ideological aspect, which was an essential part of the papers produced during the years 1945–1989, but also newer papers engaged mainly in regional history.